

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné tvorby

Venkovské sídlo v kontextu krajiny pro vybranou část mikroregionu Chebsko

Diplomová práce

Autor práce: Marcela Sýsová

Vedoucí práce: Ing. Arch. Iveta Merunková

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma Venkovské sídlo v kontextu krajiny vypracovala samostatně a pod vedením Ing. Arch. Ivety Merunkové. Použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu §60 Zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 11.4. 2014

Podpis autora práce:

Poděkování

Touto cestou děkuji vedoucí diplomové práce Ing. Arch. Ivetě Merunkové za odborné vedení, spolupráce, poskytnutí rad a cenných informací během průběhu práce. Velké poděkování patří mým rodičům za pomoc při průzkumu, příteli za prostředí pro práci. Dále chci poděkovat p. M. Plevné Šalátové z knihovny Muzea Cheb za poskytnutí historických podkladů, Ing. Ireně Zamrzlové za cenné rady a všem ostatním, kteří nějak ovlivnili obsah a kvalitu práce.

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou vztahů venkovských sídel s okolní krajinou, jejich hodnocením a na základě těchto hodnocení dále zpracováním zahradně architektonických návrhů.

Jako modelové území bylo zvoleno území katastru obce Dolní Žandov na Chebsku. Jedná se o příhraniční oblast bývalých Sudet, jež byla ve 20. století poznamenána odsunem původního obyvatelstva, devastací či úplným zánikem obcí, znovu obydlením oblasti a zabráním části území vojáky pro hlídání hraničního pásma či působícími v tankové střelnici Dolní Žandov. Oblast se vyznačuje výrazným množstvím dochovaných přírodních, také historických a kulturních hodnot, i přesto že jich mnoho vymizelo. Hlavními krajinotvornými činiteli se zde stalo zemědělství a lesnictví. Krajina představuje malebnou mozaiku lesů a roztroušené zeleně lemující pole a pastviny, jež protkává síť drobných vodních toků a pramenišť se sídelní strukturou menších obcí.

Cílem práce je zhodnocení krajiny, venkovského sídla a vztahů mezi nimi. Na základě těchto hodnocení jsou dále zpracovány zahradně architektonické návrhy, zlepšující kvalitu prostředí a života na Žandovsku a zvyšující atraktivitu celého území. Návrhy jsou rozděleny do několika tematických okruhů, z nichž je velká část inspirována pověstmi z okolí Dolního Žandova. Součástí návrhů je i ekonomická část, popisující možnost financování z Evropské unie a kompletní rozpočet návrhů.

Literární přehled obsahuje teoretická východiska pro konkrétní hodnocení modelového území. Je zde popsán současný stav dané problematiky, metodické postupy a názory různých autorů z daného oboru. Dále jsou zde vysvětleny základní pojmy, použité a vyskytující se v celém rozsahu práce. V další kapitole je uvedeno kompletní hodnocení modelového území dle zvolených metodických postupů. Na základě východisek tohoto hodnocení jsou vypracovány návrhy jak v krajině, tak v sídle.

Klíčová slova: venkov, krajina, hodnocení krajiny, atraktivita krajiny, obytnost krajiny

Summary

This thesis deals with the relations of rural settlements with the surrounding landscape, their assessment and on the basis of these assessments further processing garden architectural designs.

As a model area was chosen cadastral municipality Dolní Žandov in the Cheb district. It is the border region of the former Sudetenland, which was in the 20th century marked by the expulsion of the indigenous population, devastation or complete dissolution of municipalities, re-occupation of the area and the seizure of the soldiers guarding the border zone or acting in a tank firing range Žandov. The area is characterized by a significant amount of preserved nature, also historical and cultural values, even though many of them disappeared. The main factors landscaping happened here Agriculture and Forestry. The landscape is a mosaic of picturesque forests and scattered green fringing fields and pastures, which are interwoven with a network of small streams and springs, the settlement structure of smaller communities.

The aim is to enhance the landscape, rural settlements and relations between them. On the basis of these evaluations are processed garden architectural designs, improving the quality of environment and life on Žandovsku and increasing the attractiveness of the whole area. Proposals are divided into several thematic areas, one of which is largely inspired by the legends of the area of the Dolní Žandov. Part of the proposal is the economic part, describing the possibility of funding from the European Union and the entire budget proposals.

A review of literature, the theoretical basis for the specific evaluation of the model area. Here is described the current state of the issue, methodological procedures and the opinions of various authors from the field. There are also explained the basic terms used and occurring in the entire scope of work. The next section presents a complete evaluation of the model according to the selected methodologies. Based on this evaluation, the bases are the proposals of both the country and in the headquarters.

Key words: countryside, landscape, landscape assessment, attractiveness of landscape, habitability of landscape

OBSAH

1. Úvod	4
2. Cíl	4
3. Literární rešerše	5
3.1. Vysvětlení pojmů	5
3.2. Hodnocení krajiny.....	6
4. Metodika	10
5. Výsledky a vypracování	11
5.1. Průzkum	11
5.1.1 Primární krajinná struktura	11
5.1.2. Sekundární krajinnástruktura	13
5.1.3. Terciární krajinná struktura	14
5.2. Shrnutí výsledků.....	25
6. Návrh	25
6.1. Koncept návrhů	25
6.2. Projektová část	25
6.3. Ekonomická část	27
7. Diskuze	30
8. Závěr	31
9. Seznam literatury	32

1. Úvod

Již v dávných dobách se stal člověk hlavním tvůrcem krajiny. Přetvářel krajinu tak, aby z ní měl užitek, mýtil lesy, začal obhospodařovat pole a louky, chovat domácí zvířata. Výsledkem byla harmonická kulturní krajina v rovnoměrném poměru přírodního ke kulturnímu prostředí. Živil se nejen zemědělstvím, ale i různými řemesly, stavěl menší manufaktury, mlýny a jiné technické stavby. Postupem času se z řemesel stal průmysl, z menších manufaktur továrny a z harmonické kulturní krajiny velká jednolitá plocha zemědělského průmyslu bez vazeb na přírodu. Z politických důvodů přesouvá původní obyvatelstvo, nahrazuje jiným, či vůbec. Městské prostředí člověk rozšiřuje a venkov se snaží městu přiblížit nebo na něj úplně zapomíná.

S dobou se měnila venkovská sídla i okolní krajina. V krajině a venkově se tak překrývají různá historická období. Ve vývoji krajiny a venkova každé takové období zanechá stopy, určité poselství budoucím generacím a je pouze na nich, jak s těmito stopami, s tímto poselstvím naloží

2. Cíl

Cílem této práce je zhodnocení modelového území z hlediska přírodních, historických a kulturních souvislostí a na základě východisek těchto charakteristik vytvoření zahradně architektonických návrhů. V návrzích jsou zohledněny požadavky na zlepšení života i životního prostředí jak v obci Dolní Žandov, tak v jejím okolí, zvýšení atraktivity, vytvoření alternativních turistických cílů a doplnění stávající sítě turistických tras. Mou snahou je přilákat jak místní obyvatele tak i širší veřejnost, dát jí možnost trávit během volné chvíle více času v krajině, pobývat a relaxovat v ní, probudit v lidech vztah k venkovskému prostředí a poukázat na dřívější způsob života spjatý s přírodou.

3. Literární rešerše

3.1. Vysvětlení pojmů

V následujících kapitolách této práce se často setkáme s pojmy jako například venkov, krajina, krajinný ráz a podobně. Proto se v této kapitole zabývám vymezením a vysvětlením pro práci důležitých pojmů

Venkov

Pro tento pojem existuje široká škála definic, je důležité z jakého pohledu a hlediska venkov posuzujeme.

V ČR byl až doposud venkov odvozován od počtu obyvatel v sídlech nižším než 2 000 osob. Dle kritérií EU se pro vymezení venkova používá hustota obyvatelstva s hranicí do 100 obyvatel na km². V tomto smyslu je v ČR takto vymezeno 4 995, což činí 80% z celkového počtu 6 242 obcí v ČR.

Obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný tradicí na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojený s přírodou, a také jinou sociální strukturou ve srovnání s městem (Petrusek, Vodáková, 1996).

Venkovský prostor, zjednodušeně nazývaný venkov, je územím, tvořeným mozaikou sídel a krajiny mezi nimi. Svou prostorovou strukturou a charakterem hospodářství a společnosti je specifickou částí socioekonomické sféry. Pro identifikaci venkovského prostoru a nalezení jeho hlubších vazeb a souvislostí je nezbytné k němu přistupovat s diferencovaným a multidisciplinárním přístupem. K vymezení venkova samotného existuje řada přístupů, každý je však omezen na několik málo hledisek. Východiskem pro vymezení venkova je především znalost sídelní struktury, vlastností a vlivů působících na vývoj osídlení. Trvale osídlenou část Země představují města (urbánní krajina), venkov (rurální krajina) a divočina („wilderness“). Vzhledem k tomu, že v dnešní době se u nás již nevyskytuje oblast bez jakéhokoliv antropogenního vlivu, tedy žádná divočina ani na území národních parků, kde je trvalé osídlení a krajina je výsledkem lidské činnosti a přírodních vlivů, lze v nejširším pojetí za venkov považovat vše, co není městem.

Vymezení konkrétní hranice mezi městem a vesnicí je problematické. V postindustriální společnosti má toto vymezení smysl pouze pro empirické analýzy, jelikož „objektivní“ hranice neexistuje. Dřívější dualita byla nahrazena mozaikou míst s různým podílem znaků venkova a města (člověkem vytvořené plochy přírodě blízké krajiny uvnitř městské aglomerace nebo industrializované části venkovských sídel) (Bínek, J., 2007)

Přestože se v současné době rozdíl mezi venkovským a městským prostředím snižují, venkov si zachovává své charakteristické rysy:

- Stále na venkově převládá přírodní ráz krajiny (přírodní porosty, otevřená krajina), je méně umělý, přetvořený (nižší hustota zalidnění, nižší hustota zástavby a osídlení) a industrializovaný (nekompletní technická infrastruktura).
- Venkov jako prostor vyššího sociálního soužití obyvatel si zachovává charakteristické znaky jakými je neanonymní žití, preferování místních autorit a tradic, zachování místních zvyků a obyčejů a přetrvávání rodových, příbuzenských a sousedských vztahů.
- Stále se zde udržuje zemědělská a ekologická funkce venkova (HUDEČKOVÁ, ŠEVČÍKOVÁ, 2006)

Venkovské sídlo

Přesná definice venkovského sídla nemůže být z důvodů jeho variabilnosti jednoznačná. Proto v řadě zemích a různí autoři používají různá kritéria. Dle Slepíčky (1981) je venkovským sídlem každý prostorově oddělený útvar mimo město. Za venkovské sídlo tak považuje samoty, skupiny domů (osady) a sídla s počtem do 2 000 – 5 000 obyvatel. Tento způsob vymezení venkovského sídla uvádí řada dalších autorů například Andrlé (1997), Sýkora (1998), Trnková, Trnka (2000) a jiní. V řadě zemích jsou do systému venkovských sídel zahrnuta i malá města, pokud mají výrazně obslužný charakter v rozptýleném způsobu osídlení (USA, Dánsko, některé části Nizozemí a jiné).

Po vstupu do EU přešla ČR k používání ukazatelů stanovených pro vymezení venkova OECD (Organization of Economic Cooperation and Development) a EUROSTAT (Statistický úřad EU). V tomto smyslu je venkovským sídlem takové, které má hustotu 100 obyvatel na km².

Mareček (2005) charakterizuje venkovské sídlo jako sídlo s úzkou spojitostí s vnějším prostředím, převahou nízkopodlažní zástavby, bohatstvím půdorysných typů, velkou plochou intravilánu s výrazným zastoupením zahrad i systémem spádovosti z hlediska jejich funkce, společenské vybavenosti, veřejného a kulturního života.

Krajina

Existuje mnoho definic pojmu krajina. Dokládá to nejen velmi složitá podstata krajiny samotné, ale také různá pojetí a pohledy na krajinu, jež ovlivňuje speciální hledisko zaměření, či odbornost

pozorovatele. Jinak krajinu definuje odborník s přírodovědeckým zaměřením, jinak ekonom, umělec, architekt, zemědělec, či naprostý laik. Stejně tak se liší i definice pojmu krajina dle nahlížení na ni. V české legislativě je tento pojem definován následně:

Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky (zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny).

Krajina je chápána jako heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formách opakuje (Forman Gordon, 1993).

Krajina je část zemského povrchu, která podle svého vnějšího obrazu a vzájemného působení svých jevů, tvoří prostorovou jednotku určitého charakteru a na přirozených geografických hranicích přechází v krajiny jiného charakteru (Troll 1950).

Krajina je složitý systém, který nelze pochopit analýzou jeho jednotlivých částí, ale pouze systémovým a celostním (holistickým) přístupem. Tedy zkoumáním vazeb, procesů a principů (Sklenička, 2003).

Problematice vztahů mezi krajinou a venkovskými sídly se zabývalo a zabývá několik odborníků. Jedním z nich je například Mareček. Vydal již několik publikací z nichž pro tuto práci bylo použito skript z roku 2005. Jeho domovskou univerzitou je Česká zemědělská univerzita v Praze Suchbátka, kde působí na katedře

Českému venkovu se věnuje také prof. Sýkora, jež dlouhá léta působil na ČVUT.

Obytnost krajiny

„Obyvatelnost přírody je táz, společná a jednotná pro všechno živočišstvo – obytná hodnota míst a oblastí krajinných může sloužit stejně lesní zvěři jako člověku.“

(Gustave Courbet o obrazu Srny v lese. Paříž, Louvre)

Termíny obyvatelný prostor a obyvatelnost značí vhodnost krajiny pro trvalý pobyt, pohyb, práci i odpočinek lidí. Obyvatelnost vzniká a trvá bez záměrného lidského přičinění, kdežto obytnost je výsledkem vědomé, ochranné či tvořivé práce člověka (Žák, 1947). Obyvatelnost krajiny rozdělil na celkovou, územní (obyvatelnost celých oblastí) a podrobnou, místní (obyvatelnost menších a malých míst v přírodě). Zároveň ve své práci hovoří o pojmu zpřírodnění a znovuzpřírodnění krajů a sídlišť – neboli naturalizace a renaturalizace, jež taktéž rozděluje na celkovou, územní a podrobnou, místní. Také stanovil 5 pravidel obyvatelnosti, z nichž jako nejdůležitější vidí, aby stavba zapadala do krajiny tím, že

je dobrá, že je postavena v místně obvyklým stylem, pokud možno z přírodních hmot, nejsou jí obětovány krajinné hodnoty a měla by být také nenápadná, případně kryta zelení. Dále stanovil čtyři zákony obměny, kdy a jak je možno známý a obvyklý útvar naplnit novým obsahem, či je jinak doplnit.

3.2. Hodnocení krajiny

Vždy je důležité, proč krajinu hodnotíme, za jakým účelem a jak bude s výsledky hodnocení naloženo. Proto je před samotným hodnocením stanovit účel, na jehož základě se stanoví způsob a metodika. Rovněž je zapotřebí znát, pro koho je hodnocení určené.

V současnosti existuje několik metodik v hodnocení krajiny. Dnes již běžně používaná metodika je metodika Löw, Míchal (2003), která pracuje s krajinnými strukturami: primární, sekundární a terciární. Jiný způsob hodnocení krajiny používá Sklenička (2003), který hodnocení rozdělil do dvou částí: hodnocení přírodních charakteristik a hodnocení kulturních charakteristik krajiny. V obou částech hodnotí vesměs stejné atributy krajiny, ale jeho hodnocení je velmi zaměřené na krajinné plánování. V kulturních charakteristikách řeší vlastnické vztahy.

Primární krajinná struktura

Jde o strukturu krajiny, která existuje před působením člověka. Skládá se z biotických prvků (horninový podklad, a substrát, reliéf, ovzduší, vodstvo a půda, původní přirozená vegetace a živočišstvo), které vznikly přirozeně v průběhu dlouhodobého historického vývoje Země. Prvky primární krajinné struktury tvoří základ pro ostatní struktury (Skaloš, 2010).

Sekundární krajinná struktura

Je označována jako současná struktura krajiny. Vyjadřuje fyziognomické (tvarové) charakteristiky krajinných složek (resp. prvků), které vytvářejí určité specifické uspořádání krajinného povrchu. Vzhledem k současné krajinné struktuře (současný stav ve vymezeném časovém horizontu) je sekundární krajinná struktura všeobecnějším pojmem. Reprezentuje změny směrem od původního, přírodního, respektive potencionálního stavu. Tvoří ji soubory člověkem ovlivněných přirozených a člověkem částečně nebo úplně pozmeněných dynamických systémů, stejně jako jím nově vytvořených. Sekundární krajinná struktura je prostorově funkčním vyjádřením člověkem vytvářených využívacích systémů – od zemědělství a lesnictví, přes průmysl a těžbu až po bydlení, dopravu a rekreaci. Sekundární krajinná struktura vytváří v krajině její nejvýraznější část (Skaloš, 2010).

Land use

V doslovném překladu z anglického jazyka tento termín znamená využívání krajiny. Jedná se o dnes již běžně užívaný termín. Zahrnuje v sobě dvě složky - b

Terciérní krajinná struktura

V širším slova smyslu je tvořena prvky a vztahy socio-ekonomických systémů. Je to soubor nehmotných prvků a jevů charakteru zájmů, projevů, důsledků a jednotlivých odvětví v krajině, které jsou krajinně-ekologicky relevantní, tj. váží se na hmotné prvky sekundární krajinné struktury, mají prostorový projev (jsou v prostoru „mapovatelné“). Tyto prvky považujeme za socio-ekonomické jevy v krajině. Jsou prostorovým vyjádřením zájmů v krajině (Skaloš, 2010).

Sakrální koncept krajiny

Do sakrálního konceptu krajiny řadíme prvky náboženského významu. Tvoří jej sakrální stavby ať už obecní kostely, malé kapličky, boží muka či kříže.

Profánní koncept krajiny

Jedná se o soubor prvků v krajině sloužící jiným nežli náboženským účelům. Většinou tyto prvky tvoří dominanty v krajině ať už pozitivní tak negativní.

Krajinný ráz

Je chápán jako soubor určitých znaků krajiny, které lidé a pozorovatelé vnímají a mohou tak krajinu identifikovat.

Krajinný ráz je stav či prostorově funkční systém určité konkrétní krajiny, na jehož vytvoření se v různé míře podílí přírodní síly a záměrná lidská činnost (Mareček, 2005).

Krajinný ráz je popsán v zákoně č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny. Bližší specifikaci Ochrany krajinného rázu nalezneme v § 12 Ochrana krajinného rázu a přírodní park. Ochrana krajinného rázu je zde popsána v odstavcích.

(1) Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajin, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

(2) K umístování a povolování staveb, jakož i jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem

(3) K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

Z důvodu velmi široké definice existuje několik metodických postupů hodnocení krajinného rázu. Za obecně doporučované a v praxi běžně používané lze považovat metodiky autorů Míchal, Löw, Vorel, Bukáček a Matějka. Všechny pět autorů se shoduje v tom, že krajinný ráz je soubor přírodních a člověkem vytvářených charakteristik typických pro danou oblast či místo. Liší se však přístupem k hodnocení krajinného rázu. Vorel spolu s Bukáčkem a Matějkou vnímají krajinný ráz jako prvek objektivní, který je v dané krajině vždy a tvoří její charakter. Zatímco v podání Löwa a Míchala je krajinný ráz výsledkem subjektivního působení krajiny na lidi, krajinný ráz pro lidi identifikuje určitý prostor.

Míchal Igor

Autor považuje za nutné rozlišit podklad pro prevenci a pro hodnocení konkrétních záměrů. Jako nezbytný vidí celoplošný podklad pro preventivní ochranu krajiny, s jehož pomocí se určí základní rámce konkrétního posuzování jednotlivých případů. Podle Míchala et. al. (1999) spočívá hodnocení krajinného rázu v určení významu (kladného či záporného, velkého či malého) jednotlivých charakteristik, jimiž je krajinný ráz tvořen. Stanovuje se při něm prostorové rozmístění, kvantitativní i kvalitativní parametry krajinných prvků, zejména však jejich vzájemné vztahy.

Vlastní hodnocení lze rozlišit do pěti fází

- vymezení širšího krajinného prostoru dotčeného ve vizuálních vlivem navrhovaného zásahu
- vymezení dílčích krajinných prostorů – míst krajinného rázu, která bezprostředně souvisejí s hodnoceným zásahem. Dotčený krajinný prostor může být velmi různorodý a zahrne někdy různá místa a dokonce i oblasti krajinného rázu vymezené na základě vlastního terénního průzkumu.
- identifikace estetických, přírodních, eventuálně dalších (např. historických) hodnot spoluurčujících krajinný ráz v dotčeném prostoru a místech krajinného rázu do něj spadajících. Tyto hodnoty budou pro každé dotčené místo krajinného rázu popsány a bude stanoveno, zda se jedná o hodnoty z hlediska krajinného rázu pozitivní či negativní; určující, významné či doplňkové; běžné či jedinečné.

- posouzení, zda a s jakou intenzitou se vlivy posuzovaného zásahu mohou dotýkat hodnot krajinného rázu, bilancovaných dle předchozího bodu. Bude stanoveno zda se jedná o ovlivnění silné, slabé nebo žádné. Zásah, který by určující pozitivní krajinné prvky anebo vztahy narušil nebo zcela změnil, je s ochranou krajinného rázu v rozporu.
- souhrnné vyhodnocení zásahu do krajinného rázu včetně doporučení povolení či zamítnutí záměru, příp. návrh opatření, která by omezovala negativní ovlivnění krajinného rázu zásahem, a to v podobě bezprostředně využitelné orgány státní správy.

Löw Jiří

Metodika hodnocení krajinného rázu v podání J. Löwa reaguje na praktické potřeby specializovaných orgánů státní správy, které se snaží vyhovět potřebám veřejnosti v oblasti ochrany životního prostředí, jehož součástí je i krajinný ráz. Právě tyto snahy vedly k sepsání souborné publikace Krajinný ráz (Löw a Míchal 2003). Podle Löwa (1999) je krajinný ráz vytvářen a charakterizován souborem typických přírodních a člověkem vytvářených znaků, které jsou lidmi vnímány a určitý prostor pro ně identifikují. Za základní metodický problém Löw a Míchal považují stanovení míry ochrany krajinného rázu v daném území. Pro stanovení míry a způsobu ochrany má zásadní význam zjištění míry dochovanosti krajinného rázu, jakožto poměru typických znaků dané oblasti k typickým znakům dochovaných v daném místě. Autoři si kladou tři základní otázky:

- Kde přednostně chránit krajinný ráz?
- Jak přísně chránit krajinný ráz v daném místě?
- Jakým způsobem chránit krajinný ráz?

Metodické zásady hodnocení krajinného rázu realizují na dvou úrovních

- Hodnocení na celostátní úrovni, které má za úkol rychle a operativně vyhodnotit celé území ČR z hlediska krajinného rázu pro potřeby koncepčního plánování ústředních orgánů státní správy.
- Hodnocení na místní úrovni určené pro podrobné zhodnocení krajinného rázu v určitém území. Vychází z potřeb ochrany krajinného rázu ve významnějších územích (např. NP, CHKO) nebo v územích dotčených zásahem.

Vorel Ivan

Vorel pohlíží na krajinný ráz z architektonického hlediska, což se projevuje větším důrazem na vizuální stránku krajiny. V metodickém postupu se snaží o co největší objektivitu v procesu hodnocení.

Jak uvádí Vorel et al. (2004), problematika krajinného rázu zahrnuje i málo exaktní pojmy a nekvantifikované hodnoty, což umožňuje použití různého pohledu na problém a snižuje tak objektivitu hodnocení. Metodika hodnocení tedy zavádí postupy využívající metod z architektury a krajinářské kompozice, standardizovaných kroků hodnocení a objektivizovaných, všeobecně přijímaných soudů. Za zásadní považuje Vorel (2006) zjistit, jakými vlastnostmi je dán krajinný ráz, jakými znaky či hodnotami je možno tyto vlastnosti popsat. V rámci oblasti nebo místa krajinného rázu však mají znaky a hodnoty různý význam a cennost. Právě přítomností, výrazností, cenností znaků a hodnot se liší krajina se zřetelným a odlišným krajinným rázem od krajiny s rázem nevýrazným nebo těžko identifikovatelným.

Krajinný ráz je podle Vorla et al. (2004) vyjádřen

- přítomností znaků přírodní, kulturní a historické charakteristiky
- senzualním (nejčastěji vizuálním) uplatněním znaků a jevů jednotlivých charakteristik v krajinné scéně (v prostorovém uspořádání složek krajiny v oblastech a místech krajinného rázu, v konfiguraci jednotlivých prvků dílčích scénérií).

Bukáček Roman a Matějka Petr

Verze metodiky z roku 1999 (Bukáček, Matějka 1999) zahrnuje tři formy ochrany krajinného rázu – preventivní, kauzální a tvůrčí. Metoda hodnocení vychází z principu ochrany takových charakteristik, které jsou významnými atributy přírodní a estetické kvality krajiny a eliminace charakteristik tuto kvalitu snižujících. Metoda hodnocení krajinného rázu spočívá:

- v determinaci základních charakteristik krajinného rázu v daném území
- v diferenciaci daného území na specifické územní celky (oblasti a místa krajinného rázu)
- v determinaci a sestavení seznamu charakteristik krajinného rázu tvořených krajinnými složkami, krajinnými prvky nebo jejich soubory
- ve stanovení významu a projevu každé charakteristiky krajinného rázu
- v hodnocení prostorových vztahů charakteristik krajinného rázu – krajinných složek a prvků
- ve stanovení návrhu ochrany a ochranných limitů

Autoři uvádějí dvě úrovně zpracování hodnocení:

- rámcové hodnocení většího území, které přesahuje 50 km² a může dosahovat až 1000 km². Slouží k preventivní ochraně i tvorbě krajinného rázu velkých území.

- hodnocení významného krajinného prostoru slouží jako nástroj pro ochranu i tvorbu krajinného rázu území malého rozsahu (několik stovek m² až několik desítek km²), kde proběhlo rámcové hodnocení.

Verze metodického postupu z roku 2006 (Bukáček, 2006) se zabývá čistě preventivním hodnocením krajinného rázu a možnostmi jeho využití. V případě kauzální ochrany odkazuje na metodiku Vorel a kol. (2004). Bukáček uvádí, metoda preventivního hodnocení zajišťuje tvorbu materiálu, který umožní pracovat s problematikou krajinného rázu efektivněji bez složitých jednotlivých vyhodnocení a dovoluje tak v běžné správní praxi výrazné zrychlení rozhodovacího procesu. Je tedy vhodné provádět toto hodnocení pro území, kde je předpoklad častých střetů záměrů využití území s hodnotami krajinného rázu. Bukáček nepracuje s charakteristikami, nýbrž se znaky těchto charakteristik. Jeden znak může být nositelem i několika charakteristik (přírodní, kulturní a historické). V hodnocení sleduje podíl těchto znaků na utváření estetické a přírodní hodnoty, harmonického měřítka a vztahů v krajině. Před samotným hodnocením považuje za významné stanovit cíl hodnocení udávající hloubku, do které bude hodnocení vypracováno. Metodický postup preventivního hodnocení provádí v obdobných krocích jako ve starší verzi metodiky.

Genius loci

Genius loci, neboli duch místa, označuje, čím místo je nebo čím chce být. Genius loci po staletí sloužil spisovatelům, skladatelům a výtvarným umělcům jako inspirace. K jeho ochraně je třeba konkretizovat jeho podstatu ve stále novém historickém kontextu. Dějiny místa by měly být jeho seberealizací. Často bývá duch místa postižitelný jen jako pouto člověka ke konkrétní krajině např. krajina dětství. Někdy je natolik zřejmý, že je významně využíván v turistickém ruchu. Pro jeho pochopení je důležitý subjektivní vjem, vznikající kombinací rozumových a citových, vědomých i nevědomých podnětů. Může být vázán na jednotlivce a jeho zkušenost, na generace a jejich paměť (tradice) a na kolektivní povědomí přesahující generace (kult, legenda, mýtus). Genius loci je pojem primárně kulturní a současně podmíněný jistou trvalostí podstatných krajinných charakteristik. V konceptu krajinného rázu tvoří jeho dílčí aspekt (historický, kulturní a duchovní) (Sklenička, 2003).

Podklady pro hodnocení krajiny

- **Císařské otisky – Stabilní katastr**

Jedná se o soubor údajů o veškerém půdním fondu Rakousko-Uherského císařství. Byl pořízen v první polovině 19. století k účelu získání dostatečně přesného měřického podkladu pro stanovování pozemkové daně. Název "Stabilní" vznikl díky tomu, že se měl stát trvalým – stabilním registrem. Z tohoto měřického díla byly později odvozeny katastrální mapy České republiky. Stabilní katastr vznikl na základě patentu císaře Františka I. ze dne 23. prosince 1817, o dani pozemkové a vyměření půdy. Zprvu byly přesně vymezeny hranice pozemků, následně takto označené pozemky (parcely) byly zaměřeny. Základní jednotkou byla katastrální obec. Do evidence se ke každému pozemku zapisovala velikost, poloha a čistý výnos. V Čechách měření proběhlo v letech 1826 – 1830 a 1837 - 1843, na Moravě pak v letech 1824 – 1830 a 1833 – 1836. Veškeré mapy vnikaly v měřítku 1:2880, jež se ustálilo do dnešní doby. Jedna z těchto map, tzv. císařský povinný otisk byl archivován v Centrálním archivu pozemkového katastru ve Vídni.

Pozemkový katastr se skládal ze tří částí:

- měřický operát – výstup geometrického zaměření a zobrazení všech pozemků
- písemný operát – soupis všech pozemků a jejich vlastníků
- oceňovací operát – druhové a bonitní rozdělení pozemků

Stabilní katastr považujeme za základní historický dokument podrobně vypovídajícím o době především díky relativně velké podrobnosti zpracování a s ohledem na velké množství informací, které poskytuje.

- **Vojenská mapování**

- I. Vojenské mapování
- II. Vojenské mapování
- III. Vojenské mapování

- **Historické letecké mapování**

Důležitým materiálem k hodnocení krajiny první poloviny 20. století jsou letecké fotografické snímky z archivu Vojenského topografického ústavu v Dobrušce. Toto černobílé panchromatické letecké snímkování u nás probíhalo již od roku 1936. Pro vývoj české krajiny mají veliký význam mapy z 50. let, které dokládají stav krajiny ještě před razantními změnami.

- **Historické fotografie**

Jedná se o jednu z mnoha cenných zdrojů pro historickou rekonstrukci dané části krajiny. Jejich význam pro historické hodnocení krajiny spočívá v doplnění leteckých snímků, díky jinému zornému úhlu pohledu na krajinu. Mnohdy z nich lze vyčíst více poznatků nežli z pohledu shora na leteckých snímcích. Zásadním rozdílem oproti leteckým snímkům je to, že z nich lze vyčíst různé změny modelace terénu během historie. Jejich nejčastějším využitím je porovnávání určitého místa z různých historických období se současností.

- **Historické skici a vyobrazení**

V hodnocení krajiny mohou svým způsobem pomoci také skici a různá historická vyobrazení. Ovšem je nutné brát tyto podklady s rezervou. Jedná se o subjektivní vjem zachycený autorem v různých jeho rozpoložení.

4. Metodika

Výběr zkoumaného území

Pro zpracování diplomové práce byla zvolena plocha katastru obce Dolní Žandov v okrese Cheb.

Obr. č. 1 – lokalizace modelového území (www.mapy.cz)

Souhrn pramenů a podkladů

Pro zpracování diplomové práce bylo potřeba nastudovat doporučenou a další literaturu zabývající se problematikou venkova a krajiny a jejich vzájemných vztahů. Při studiu pramenů jsem se zaměřila na literární prameny, a to na odbornou literaturu, literaturu zabývající se legislativou, metodiky hodnocení krajiny a krajinného rázu, sborníky, vysokoškolská skripta, články odborných

časopisů a příručky. Dalším významným pramenem při práci mi byly také mapové podklady, které byly použity nejen ke studiu řešeného území, ale také pro vyhotovení návrhů.

Studium literárních pramenů posloužilo především k sepsání přírodních, kulturních a historických charakteristik řešeného území, k pochopení současného stavu krajiny a v neposlední řadě sloužilo jako zdroj inspirace k vyhotovení návrhů.

Na mnohé literární prameny bylo zapotřebí nahlížet s rezervou, jedná se především o regionální vlastivědnou literaturu, v níž jsou zmiňovány výpovědi pamětníků a kronikářů či prameny čerpané z pověstí, mýtů a legend mapovaného území.

Veškeré mapové přílohy byly zpracovávány v mapových podkladech z ČÚZK v Praze Kobylisích, a to ZM 1: 25 000, Katastrální mapa 1:5 000 a Ortofotomapa 1: 10 000

Terénní průzkum

Pro pochopení vztahů mezi venkovským sídlem a krajinou bylo třeba důkladně zmapovat vymezené území. Při terénním průzkumu bylo důležité všimnout si rozpoložení krajiny a sídel v ní, vnímání prostoru, významných krajinných prvků

Metodický postup v hodnocení krajiny a krajinného rázu

Po prostudování metodických postupů při hodnocení krajiny a krajinného rázu byl vybrán optimální postup v hodnocení. Pro mapované území jsem zvolila postup hodnocení dle Míchal, Löw (2003), dle něhož byla v modelové území zhodnocena primární, sekundární a terciární krajinná struktura. Co se týče hodnocení krajinného rázu, zvolila jsem metodiku dle Vorla et al. (2004) formou tabulek. Tato metodika je velmi objektivní, snadno z ní lze vyčíst stav krajinného rázu mapovaného území.

Aplikace vlastních poznatků na řešenou problematiku

Podkladem pro vyhodnocení současného stavu krajinářských a kulturních hodnot okolí Dolního Žandova a pro vyhodnocení jeho potenciálu se staly také vlastní zkušenosti, poznatky a prostudování literárních pramenů společně s informacemi získanými během terénního průzkumu, které jsem utřídila a dosadila do zvoleného metodického postupu.

Zpracování zahradně krajinářských návrhů

Návrhy v krajině i sídle vycházejí z poznatků o modelovém území, jež jsem získala během terénního průzkumu a sběrem pramenů z literatury. Vzhledem k tématu diplomové práce v návrzích komplexně pracuji s celým územím. Zpracování návrhů jsem rozdělila do několika tematických okruhů:

úpravy intravilánu obce D. Žandov, krajinářské úpravy okolí D. Žandova, úpravy bývalé tankové střelnice, naučná stezka obra Kobera a doplnění turistických tras uměleckými prvky.

5. Výsledky a vypracování

5.1. Průzkum

5.1.1. Primární krajinná struktura

Širší územní vztahy

Mapovaná lokalita se nachází na území katastru obce Dolní Žandov. Území je situováno v jihozápadní části Karlovarského kraje, nedaleko státních hranic se Spolkovou republikou Německo, mezi městy Mariánské Lázně, Lázně Kynžvart a Cheb. Řešenou lokalitu vymezuje správní území obce Dolní Žandov, jehož částmi jsou vlastní katastr obce Dolní Žandov, dále katastry obcí Brtná, Horní Žandov, Podlesí, Salajna a Úbočí.

Území je posazené v širokém údolí mezi hřebeny hory Dyleň a vrchovinou Slavkovského lesa. Lokalitou neprotéká žádný výraznější vodní tok, avšak menších vodních toků je zde dost, jmenovitě Šitbořský, Žandovský, Lipoltovský (Kynžvartský) či Podleský potok. Díky blízkosti lázeňských center západních Čech zde vyvěrá několik pramenů. Území leží na rozhraní CHKO Slavkovský les a přírodní park Český les. Toto rozhraní kopíruje linii výše zmiňované silnice druhé třídy I/21.

V těsné blízkosti obce vede dopravní tepna oblasti silnice druhé třídy I/21, jež spojuje město Cheb, Mariánské Lázně, Planou a dále navazuje na dálnici D5 z Prahy na hraniční přechod u Rozvadova. Další významné spojení v oblasti představuje železniční trať č. 170 mezi Chebem, Plzní a Prahou, která v období 2006 – 2010 prošla kompletní rekonstrukcí. V úseku Pšovany – Lipová u Chebu byla ponechána jedna kolej z důvodu hustého sledu železničních stanic a nedostatku místa pro druhou kolej (http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDlezni%C4%8Dn%C3%AD_tra%C5%A5_Beroun_-_Plze%C5%88_-_Cheb).

Geologie a geomorfologie

Území náleží provincii Česká vrchovina, z níž velká centrální část náleží Šumavské subprovincii, Českoleské oblasti, celku Podčeskoleská pahorkatina, podcelku Tachovská brázda a okrsku Dolnožandovská pahorkatina. Pás podél západní hranice náleží podobnému geomorfologickému zařazení, liší se od úrovně celků, kde náleží celku Český les, podcelku Dyleňský les, okrsku Dyleňská hornatina. Zalesněné svažité území na severovýchodě náleží má jiný geomorfologický původ, náleží do

subprovincie Krušnohorská soustava, oblasti Karlovarské vrchoviny, celku Slavkovský les, podcelku Kynžvartská vrchovina a okrsku Lysinská hornatina (Demek, 1987).

Půdy

V celém Karlovarském kraji je spektrum půdních typů velmi skromné. Geologická a geomorfologická stavba zde podmínily vývoj převážně kyselých až silně kyselých kambizemí. V okolí menších vodních toků, pramenišť a vodních ploch se vyskytují gleje. Váží se na oblasti s trvale zvýšenou hladinou spodní vody. Půdotvorný substrát zde tvoří kyselé deluviofluviální sedimenty a deluvia. Na území přírodní rezervace Mechové údolí se nacházejí rašelinné půdy – organozemně, které se zde vyvinuly akumulací rostlinného materiálu v zatopené depresi bezejmenného vodního toku.

Klima

Dle Quittovy klasifikace náleží mapované území do dvou oblastí: mírně teplá a chladná. Mírně teplé oblasti náleží severozápadní část území. Většina území však leží v chladné oblasti. Průměrné roční teploty vzduchu se ve středních nadmořských polohách pohybují mezi 6 – 7 °C a ve vyšších a horských polohách mezi 4 – 5 °C. Vanou zde větry převážně západní o rychlosti ve výšce 10 m nižší než 3 m/s, se zvedajícím se terénem Slavkovského lesa rychlost stoupá až na 4 m/s. Co se týče čistoty ovzduší na většině území koncentrace SO₂ dosahuje 20 ug.m⁻³, jen v severní části je koncentrace vyšší, dosahuje hodnot 20 – 50 ug.m⁻³.

Hydrologie

Mapované území náleží k hlavnímu povodí řeky Labe. Hlavní hydrologickou osou celého Chebska je řeka Ohře se svými přítoky. Oblast Dolního Žandova je odvodňována Šitbořským a Lipoltovským a jejich přítoky

Dolní Žandov svou polohou mezi Mariánskými a Františkovými lázněmi je předurčen k výskytu vývěřů minerálních vod. Na území katastru Dolního Žandova se nachází velké množství pramenů kyselek a minerálních vod různého chemického složení. Bohužel mnohé kvalitní prameny jsou dnes neznámé, nevyužívané a velmi těžko přístupné.

Hojným místem vývěřů minerálních vod v katastru Dolního Žandova je obec Brtná. Pramení zde hned tři kyselky Obecní kyselka, Brtenská kyselka a Fridrichův pramen u trati. Brtenská kyselka má nejnižší obsah železa. Chemický rozbor provedený roku 1986 prokázal obsah volného oxidu uhličitého 1800 mg/kg a vydatnost 6 l/min. Fridrichův pramen dle chemického rozboru z roku 1986 měl pramen volného oxidu uhličitého 2500 mg/kg, pH 6,1 a vydatnost 10 l/min.

Další lokalitou bohatou na vývěry pramenů je Podlesí. Nejvýznamnější pramen se nazývá Radiovka. Pramen vykazuje nejvyšší radioaktivitu ze všech pramenů v okolí D. Žandova. Pramen je výrazně železitý s mírným zakalením.

Další prameny se nachází nad obcí Salajna nebo nedaleko Horního Žandova, tzv. Melita (www.klubpratel.estranky.cz).

Biogeografie

Modelové území náleží z hlediska biogeografie do hercynské podprovincie, do chebsko-sokolovského regionu (Culek, 1995).

Flóra je nepříliš bohatá, avšak vzhledem ke specifickým substrátům obohacená o enklávní prvky. Pro bioregion je typické zastoupení subatlantských druhů například hrachor línolistý (*Lathyrus linifolius*), sítina kostrbatá (*Juncus squarrosus*), rozchodníkovec nachový (*Hylotelephium purpureum*) nebo pavinec modrý (*Jasione montana*). Vyskytují se zde druhy boreokontinentální například suchopýr pochvatý (*Eryophorum vaginatum*), vlochyně bahení (*Vaccinium uliginosum*) a klikva bahení (*Oxyococcus palustris*).

Bioregion má typickou hercynskou faunu, se západními vlivy (ježek západní, myš západní, ropucha krátkonohá). Četné vody a mokřady mají charakteristická měkkýší společenstva s kružníkem severním nebo terčovníkem kýlnatým.

Hranice bioregionu jsou dány výraznými zlomovými svahy okolních regionů, plochým reliéfem pánve s podmáčenými půdami, sušším klimatem a rozšířením odlišné bioty. Pozitivně je region vymezen hojností mokřadních a vodních stanovišť.

Potenciální vegetace

Velká část mapovaného území leží ve fytogeografickém obvodu Českomoravské mezofytikum, následně fytogeografickém okrese 28a – Kynšperská vrchovina, jež zahrnuje největší část centrálního prostoru území, dále pak fytogeografickém okrese 26 Český les, který zaujímá pás podél západní hranice území. Severovýchodní část náleží do fytogeografického obvodu České Oreofytikum, okrsku 86 Slavkovský les (Neuhäuslová-Novotná, 1998). Potenciálně se v centrální nezalesněné části území vyskytují bikové a/nebo jedlové doubravy (*Luzulo albidae-Quercetum petraeae*, *Abietii-Quercetum*). V zalesněných celcích v severovýchodní části území a při jihozápadní hranici je charakteristický výskyt bikové bučiny (*Luzulo-Fagetum*).

Chráněná území

Nejvýznamnějším chráněným územím vyskytujícím se v mapovaném katastru je CHKO Slavkovský les, jež do území zasahuje ze severovýchodu. Chráněnou krajinnou oblastí byl Slavkovský les vyhlášen 3. května 1974. Rozkládá se mezi lázeňskými městy Karlovy Vary, Mariánské lázně a Františkovy lázně na ploše 610 km². Hlavním důvodem pro zřízení CHKO jsou společenstva rašelinišť vrchovištního typu s porosty borovice blatky (*Pinus rotundifolia*). Tato rašeliniště mají veliký význam pro vodní režim nejen samotného pohoří Slavkovského lesa, ale také pro okolní lázeňská města, respektive zdroje minerálních vod. Dalším bodem ochrany je výskyt vzácných a chráněných druhů rostlin například rožce kuříčkolistého (*Cerastium arsinifolium*), jež se zde vyskytuje endemiticky, arniky horské (*Arnica montana*), která je ve znaku CHKO, karnivorní rosnatka okrouhlostá (*Drosera rotundifolia*), tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*), či kapradiny vázané na hadcové podloží sleziník nepravý (*Asplenium adulterinum*) a sleziník hadcový (*Asplenium cuneifolium*). (www.slavkovskyles.ochranaprirody.cz)

Neméně významným je přírodní park Český les. Byl vyhlášen ONV v Domažlicích, Tachově a Chebu v roce 1990 jako tzv. oblast klidu a následně v roce 1994 přehlášen na přírodní park. Rozkládá se na ploše 17 200 ha v příhraniční oblasti se sousední SRN. Zasahuje do okresů Domažlice, Cheb a Tachov. Jeho nejceněnější části jsou v dnešní době vyhlášené jako CHKO Český les, jež se nachází jižně od mapovaného území. Jedná se o členitou vrchovinu kerného až klenbovitého typu. Nejvyšší dominantu tvoří vrch Dyleň (940, 3 m. n. m.). Český les je velmi malebný, najdeme zde přirozené vodní toky, relativně přirozené lesní porosty a místy obhospodařované pastviny. Malebnost Českého lesa je typická svou opuštěností, zapříčiněnou vybydlením pohraničního pásma v minulých letech. Za druhé světové války od tud bylo odsunuto původní obyvatelstvo a později v době studené války tudy vedla železná opona. Nachází se zde mnoho opuštěných vsí, na mapovaném území například obec Poustka. Právě neblahá minulost oblasti Českého lesa způsobila, že se zde nachází lokality, kde se mohla příroda a krajina volně vyvíjet.

Dále se zde nachází evropsky významná lokalita Mechové údolí, jehož část tvoří rezervace stejného jména. Tato rezervace byla vyhlášena 9. září 1998 za účelem ochrany a zachování významných rašelinišť, pramenišť a mokřadních společenstev, která jsou druhově mimořádně bohatá a proto vegetačně velmi cenná a jako genofondová plocha přesahují svým významem hranice místního regionu (<http://drusop.nature.cz>). Přírodní rezervace Mechové údolí se nachází v zalesněném údolí bezejmenného vodního toku na rozhraní katastrů tří obcí Brtná, Salajna a Palič. V minulosti byla niva potoka vedená jako louka. S nástupem velkovýrobního zemědělství a vysídlením obce Brtná přestala být louka pro

odlehlost využívána. Následně plocha louky byla zařazená do pozemků plnicích funkci lesa, přesto že klasicky zalesněná naštěstí nikdy nebyla.

Další ZCHÚ v mapovaném území je PR Lipovka nedaleko již zmiňovaného Mechového údolí. Chráněné území se nachází na svahu vrchu Kilovka (670,8 m n. m.) na zlomovém okraji Dolnožandovské pahorkatiny. K vyhlášení rezervace došlo 23. října 1995 za účelem ochrany a zachování květnaté louky s populací vemeníku dvoulistého (*Platanthera bifolia*) a pětiprstky žežulníku (*Gymnadenia conopsea*). Plocha je podřízená každoročnímu režimu kosení, tím se zabraňuje sukcesnímu vývoji – rozšíření hasivky orličí a náletům dřevin, což by ohrozilo bylinné patro.

5.1.2. Sekundární krajinná struktura

Historie osídlení a využívání krajiny

Pohraniční území na úpatí dnešního Slavkovského lesa a Dyleňského lesa pravděpodobně ještě před slovanskými kmeny obývali Keltové. Oblast v okolí dnešního Dolního Žandova je v listině z roku 1086 o hranicích pražského biskupství uváděna pod různými obměnami slova Tugos. Z toho lze usuzovat, že se nejedná o jméno slovanského nebo jiného kmene, nýbrž že jde o název nové pohraniční hradové oblasti. V té době vznikala řada statků, tvrzí, vesnic a osad. V celém Chebsku byl dostatek volné půdy ve vlastnictví knížat, kteří ji také vydatně použili ke svým plánům a začínají odměňovat své družiníky půdou a lidmi. Vzniká tak nová společenská vrstva – šlechta.

Území mělo ve středověku veliký význam ve střežení důležité cesty z pohraničí do vnitrozemí. Vznikl zde obranný systém tvrzí, například Manský dvůr, či Úbočí, kde později byl postaven strážní hrad. Postupem času přestal být obranný význam méně významný, tvrže byly přestavěny v jiné stavby. Pozemky a statky byly pronajímány lenníkům neboli manům, kteří zde dlouhá léta hospodařili. Díky tomuto názvu dostal Manský dvůr jméno.

V 19. století území náleželo kynžvartskému panství, jež spravoval rod Metternichů. Těm území patřilo do 1. sv. války.

Po odsunutí německého obyvatelstva z pohraničí nastala výrazná stagnace vývoje obce i celé oblasti. Ve většině obcí došlo díky vysídlení mnoha staveb a domů k výrazné devastaci cenných architektonických domů, částí obcí či k zániku celých obcí. Na území se jedna taková opuštěná obec nachází nedaleko Horního Žandova, obec Poustka. Území severovýchodně od Dolního Žandova v 70. letech 20. století obsadila armáda, která zde vybudovala tankovou střelnici. Toto území je dnes opuštěné poznamenané pojezdem a střelbou z těžkých tanků. Nedaleko území vedlo silně střežené pohraniční pásmo se SRN, tzv. železná opona, která, ačkoliv neležela v mapovaném území, ovlivnila jej také významně

Hlavní krajinnotvorná činnost

Pro utváření zdejší krajiny měla zásadní vliv tektonika zdejších pohoří. Územím prochází Tachovská brázda, jež tvoří propadlinu mezi okolními vrchovinami a pahorkatinami kerného typu.

Dalším významným krajinnotvorným činitelem je působení tekoucí či stojaté vody, jež se rozlila v širokých údolích Tachovské brázdy. V mapovaném území jsou na první pohled patrná dvě údolí s vodním tokem, údolí Lipoltovského potoka a údolí Šitbořského potoka se svými drobnými přítoky. Podél těchto toků nalezneme trvale zamokřené lokality s charakteristickou vegetací.

Také lidská činnost je významným faktorem v utváření zdejší krajiny. Projevuje se tak již od pradávna s prvním osídlením krajiny. Ovšem nejvýrazněji krajinu ovlivňuje zemědělství a lesnictví, které zde vytváří malebnou mozaiku polí a pastvin, jež lemuje roztroušená vegetace či lesní porosty. Takto členěná krajina se vyznačuje malebnou scénérií a harmonickým měřítkem kulturní krajiny, jež lahodí lidskému oku i duši.

Land use

Mapované území je ukázkou kulturní krajiny, kde jsou relativně v rovnováze člověkem ovlivněné či vytvořené plochy a přírodní či přírodě blízké plochy. Lidská činnost zdejší krajinu protkává různými směry, avšak převládá zde činnost lesnická a zemědělská. Podíváme-li se na území z leteckém pohledu, můžeme už na první pohled konstatovat, že plochy lesní a zemědělské (orná půda a pastviny) jsou takřka v rovnovážném poměru.

Vyskytují se zde velké souměrné plochy lesních porostů, jež území ohraničují především z východu a jihozápadu. Z východu sem výrazně zasahuje velký lesní komplex Slavkovského lesa a z jihozápadu území rámuje porosty Dyleňského lesa. Menší enklávy lesních porostů se nacházejí i mezi údolí Lipoltovského a Šitbořského potoka, většinou na místech nevhodného terénu pro zemědělskou činnost. Převládají jehličnaté lesy, především smrkové monokultury, místy v menší míře borové porosty, lesy listnaté či smíšené zde nalezneme v menší míře v malých plochách. V závislosti na vodní toky a vodní plochy jsou zde celkem výrazně zastoupeny mokřady.

Na území katastru Dolního Žandova jsou ze zemědělských ploch zastoupeny orná půda, trvalé travní porosty a ovocné sady. Největší podíl mají trvalé travní porosty z důvodu nevhodných podmínek pro polní hospodaření. Travnaté plochy jsou využity buďto k přímému spásání dobytka, nebo ke kosení ke zkrmování dobytka na zimu.

Zastavěná plocha je zde zastoupena v rozumné míře. V podstatě lze konstatovat, že všechny obce si zachovaly zastavěnou plochu téměř totožnou se stavem v poválečném období. Pouze Dolní Žandov se po válce rozšířil do okolí. Nicméně nevyskytují se zde rozměrově vybočující území suburbánních ploch.

Trnem v oku z hlediska urbanistiky je průmyslový areál v Dolním Žandově, poblíž vlakového nádraží, či areál bývalé tankové střelnice.

V dopravní síti je nejvýraznějším prvkem silnice druhé třídy I/21, jež tvoří páteř sítě komunikací nižší třídy. Územím také prochází železniční trať na trase Plzeň – Cheb.

navržena čerpací stanice pohonných hmot či odstranění bodových závad na silniční síti. V oblasti energetiky je navrženo odstranění trafostanice v území bývalé střelnice a postavení nových trafostanic a krátké úseky elektrického vedení. V okolí základní školy se dle návrhu počítá s výstavbou doplňující současné plochy pro sport. V záboru půdního fondu je navržena změna ze zemědělské plochy v pásy trvalého travního porostu severně od obce Dolní Žandov směrem k Černému rybníku a mezi lesními porosty východně nad obcí Salajna, západně od obce D. Žandov kopírující odvodňovací proláklinu a široký pás severovýchodním směrem od odbočky k bývalé střelnici.

5.1.3. Terciérní krajinná struktura

Sakrální koncept

Okolí Dolního Žandova se nevyznačuje zvlášť významným sakrálním konceptem v krajině jako například v jižních Čechách, či jižní Moravě. Kromě kostela sv. Michala v Dolním Žandově sakrální stavby v mapovaném území nalezneme spíše sporadicky v podobě několika malých kapliček buďto na návsi obce či v krajině.

Nejvýznamnější církevní stavbou mapovaného území je kostel sv. Michala v Dolním Žandově. Původně gotický kostel byl přestavěn na barokní v roce 1682, další přestavby v letech 1804 a 1928. Bání na kostelní věži byla osazena po roce 1898. Jednolodní, obdélný, s trojboce uzavřeným presbytářem s věží nad sakristií na severní straně. Loď kryta kazetovým malovaným stropem, v západní části je kruchta. Presbytář sklenutý plochou křížovou klenbou, závěr 3 kápěmi. Hlavní oltář pochází z roku 1697 s obrazem sv. Michaela podle originálu Q. Renniho a sochami světců. Boční oltář sv. Anny z roku 1697, boční oltář s obrazem sv. Jana Nepomuckého od V. Schmidta je z roku 1739. Krucifix pochází z konce 15. století a byl přenesený ze zámecké kaple v Kynžvartě. Dřevěná socha Krista Trpitele z roku 1703 byla renovována v roce 1913. Kamenná kroupka z roku 1804, kamenná křtitelnice ze 16. století, kalichovitá s dřevěným víkem. Sochy sv. Floriána, Josefa a P. Marie jsou barokní z 1. pol. 18. století.

V lesích nad obcí Podlesí, při lesní cestě vedoucí do obce Lazy stojí malá poutní kaple Pany Marie – Kneipelbachkapelle (viz mapa č. 7). Německý název dostala díky potoku Kneipelbach (počeštěný název Klapák), který protéká pod kaplí. V minulosti kapli navštěvovalo hojné množství poutníků, leč její historie nemá tak dlouhé kořeny, jako jiná potní místa v Čechách.

Ke vzniku poutní kaple se váže pověst o sedlákově, kterého tu při cestě Smržovce s dobyt看em zastihla bouře. Zachránily ho modlitby k Panně Marii, jež měl s sebou na obrázku. Od té doby kapli začali navštěvovat lidé z širokého okolí, jež se ocitli v nouzi. Modlitbami k Paně Marii posilovali víru v její zázračnou sílu. Začala sem proudit procesí poutníků z Dolního Žandova a ze Smržovce. Došlo také na peněžní dary. Bohužel za vlády císaře Josefa II. byla kaple zrušena, stejně jako mnoho jiných potních míst. Žandovský farář Dominik Göger v doprovodu kantora Johana Antona Lorenze obraz Pany Marie vzal a odnesl na faru v Dolním Žandově, kde jej zastrčil do kouta v komoře. Znovu vystavení se obraz dočkal s následujícím Žandovským farářem, který vyžádal od Falknovského vikáře povolení obraz pověsit v žandovském kostele sv. Michaela u postranního Křížového oltáře.

Dlouho před tím, když lidé zjistili, že obraz zmizel, tesař Johan Kummer z Podlesí pověsil na buk druhý mariánský obraz. Bohužel nepřečkal nepříznivé počasí. Lidé se však nedali, pověsili na buk další obraz. Opět k místu chodilo mnoho poutníků, tak jako dříve. Z peněžních darů poutníků a pomoci okolních vesnic byla postavena poutní kaple nad oním bukem, kde vysel původní obraz.

Roku 1929 se tudy prohnala bouře, jež poničila střechu kaple. Než se stihlo vše opravit, přišla v noci 17. května 1930 jiná bouře. Do kaple uhořel blesk a ta poté vyhořela. Již v letech 1931 – 1932 byla postavena kaple nová v hrázděném stylu (fachwerk) za přispění knížete Metternicha. V kapli byla umístěna železná pouta, jež symbolizovala tíhu strachu poutajících zakladatele tohoto poutního místa.

Historické prameny dokládají také existenci menší leč slavné poutní kaple, která se nacházela na Křížovém vrchu u obce Úbočí. Kaple známá pod názvem “Kreuzbergkapelle“ je připomínána již v 15. století. O kapli se zmiňuje i stará Žandovská zakládací kniha z roku 1735, v kapitole “Fundationes in sacello sancti crucis“ je popisována jako starý dřevěný kostel, který však kníže Filip Metternich v roce 1700 přestavěl jako masivní kapli z kamene a vápna. Nejstarší zaznamenaná věnování bohoslužeb v této kapli jsou však známy již z roku 1649. Bohoslužby se tu konaly do roku 1780. V mapách josefského vojenského mapování je kaple zanesena vedle vysokého dřevěného kříže u cesty (Wegreuz), 1 km jižně od Amonsgrünü. Ke zrušení kaple došlo počátkem 19. století a veškeré umělecké prvky z interiéru byly použity částečně do kaple na návsi v Amonsgrünü a částečně do kostela v Dolním Žandově. Dle ústního podání stará kaple označovala místo, které zvolil Boreš z Rýzmburka v roce 1374 pro znovuvybudování zničeného městečka (Dolní Žandov), jež mělo nyní stát zde pod ochranou hradu Boršengrünü (<http://www.hamelika.cz/obce/UBOCI/UBOCI.htm>).

• **Židovská komunita na Žandovsku**

Přítomnost židů v oblasti Dolního Žandova je patrna již od středověku bez přesnějšího datování.

Největší židovské ghetto v Žandovském okolí můžeme v historii sledovat v obci Úbočí. Počátky židovského osídlení můžeme sledovat již od středověku. Příchod židů do obce Úbočí je datován

přibližně do první třetiny 18. století. V roce 1793 žilo v obci již 12 židovských rodin , z toho 2 vdovské. Dohromady to čítalo 60 osob včetně malých dětí. V druhé polovině 19. století však nastává úbytek členů zdejší židovské minority, mnoho židů odchází ze vsi. V Úbočí se židovská komunita nacházela v západní části obce, které se říkalo „Judenstadt“ <http://kvmuz.cz/typ/zidovske-hrbitovy>. Zdejší židovská obec tu měla i svou menší synagogu. Byla postavena koncem 18. století, bohužel však zanikla díky požáru v druhé polovině 19. století, k úplnému zboření budovy však došlo roku 1960 (<http://hamelika.wz.cz/h01-10.htm>). Svým charakterem se podobala synagoze v nedaleké Malé Šitboři. Svůj hřbitov (viz mapa č. 7) si místní židé vystavěli za obcí v malebném lesním zákoutí při břehu hradního rybníka. Z historického hlediska hřbitov spadá do období pozdního středověku. Nalézá se tu nemnoho pomníků, bohužel většina pochází z mladší doby (<http://www.hamelika.cz/obce/UBOCI/UBOCI.htm>).

Profánní koncept

- **Historie sídel**

Dolní Žandov

Nejstarší zmínka o Dolním Žandově je z roku 1197, kdy už existující ves daroval vévoda Jindřich Břetislav nově založenému tepelskému klášteru. Když získal okolní krajinu král Přemysl Otakar II., vzniklo zde povýšením původní vsi na město, městečko Žandov. Bylo to někdy mezi lety 1261 až 1278. Městečku vévodil vysoko na kopci původně opevněný kostel sv. Michala, jehož podací právo náleželo ještě ve 13. století valdsaskému klášteru.

V době bojů mezi Karlem IV. a Ludvíkem Bavorem bylo v roce 1347 městečko zničeno a zůstalo tak až do roku 1370, kdy udělil Karel IV. "Vyšší a nižší Žandovy" v léno Borešovi z Oseka. Ten si na panovníkovi v roce 1374, 16. září, vyprosil svolení, podle něhož mohl zpustošený Žandov zbořit a místo něho založit nové městečko Žandov pod blízkou tvrzí Amonsgrýnem. K založení nového městečka ale nedošlo a tak byl Žandov znovu postupně obnoven. Od té doby byly osudy Žandova společné s kynžvartským panstvím až do konce feudalismu. V roce 1464 dostali žandovští povolení vařit a čepovat pivo. Na konci 18. století měl Žandov právo konání čtyř výročních a dobytčích trhů a každé pondělí zde byl týdenní trh. Novodobý vývoj obce ve 20. století byl nevýrazný, stavělo se jen za potokem jihozápadně od náměstí, směrem k nádraží, kde vyrostla malá Nádražní čtvrť. Po odsunu německých obyvatel nastala hluboká stagnace s výraznou devastací cenného architektonického fondu města. V té době byla zničena zvláště předměstská hrázděná architektura. Výsledkem neblahého období ve druhé polovině 20. století byl úbytek počtu domů na polovinu předválečného stavu.

Salajna

Obec Salajna se rozkládá v prostoru výrazné sníženiny mezi Slavkovským a Dyleňským lesem, v plynule se prohlubujícím údolí Šitbořského potoka (levý přítok Lipoltovského potoka, ústícího do říčky Odavy). Severozápadním směrem od obce se okolní krajina rozevírá do mírně zvlněného až rovinatého reliéfu Chebské pánve, zatímco jihovýchodním směrem se krajina vyznačuje členitým terénem, pozvolna stoupajícím až k předělu mezi Dolním Žandovem a Kynžvartem. Brázda mezi Slavkovským lesem a Dyleňským lesem tvoří zemskou bránu, jež ve středověku chránily hrady Boršengrýn a Kynžvart.

Salajna (původně Konradsgrün) vznikla s největší pravděpodobností až druhotnou, vrcholně středověkou kolonizací Chebska asi ve 13. století na patrně neosídleném místě. První písemná zmínka o vsi je doložena roku 1299, avšak vysazena byla roku 1290, kdy také došlo k rozdělení zdejších pozemků na poddanské dvory. Jako první majitel je tehdy připomínán Konrád Paulsdorfer z Tennesbergu, jehož rod vlastnil několik feudálních sídel v okolí Chebu. Roku 1305 Konrád z Tennesbergu zdejší fojtství přenechává komendě německých rytířů v Chebu, v roce 1308 pak věnoval desátky ze dvorů ve vsi hornofalckému klášteru ve Waldsassenu. Od středověku se ves rozdělila na horní a dolní díl. Následně se v jejím držení vystřídalý chebské měšťanské rodiny, poté až do zániku patrimonální správy roku 1848 náležela chebské městské obci. V 18. století se v okolí vsi těžila železná ruda.

Salajna, podobně jako nedaleká Velká Šitboř, se vyznačuje charakteristickým údolním lánovým uspořádáním sídla, typickým pro vrcholně středověkou kolonizaci. Rozvolněná zástavba velkých čtyřbokých dvorců se rozkládá v malebném údolí Šitbořského potoka v délce asi 2 km. Většina dvorů byla postavena na levém břehu potoka, jen několik dvorů v dolním i horním úseku vsi vzniklo také na pravém břehu. Na jednotlivé usedlosti navazovaly pásy široké a dlouhé pásy lánové plužiny, tato návaznost je částečně patrná dodnes. Vlivem nevýhodné polohy v blízkosti potoka některé dvorce vystoupily na sušší před zátopovou vodou chráněné vyvýšené terasy. Ve 14. století měla obec cca 28 usedlostí, postupným vývojem se jejich počet ustálil na čísle 24 (včetně 4 mlýnů). Novověký vývoj půdorys obce nějak výrazně neovlivnil, vzniklo pouze několik ojedinělých chalup a domků v nivě potoka.

Salajna společně s nedalekou Doubravou představuje unikátně dochovaný sídelní celek s vyznačující se charakteristickou chebskou lidovou architekturou. Ve vsi se dochoval jedinečný soubor uzavřených čtyřbokých dvorců s vysokým podílem hrázděné architektury. Zastoupeny jsou zde jak obytné domy, tak i typické rámové kolny a stodoly, patrové sípky a jiné stavby. V menším rozsahu je zde dochovaná také výstavná zděná architektura z průběhu 19. století a první poloviny 20. století. Mnohé ze zachovaných staveb patří k nejcenějším (některé i k nejstarším) památkám lidové architektury na Chebsku.

Manský dvůr

Manský dvůr je spíš malá usedlost, kterou tvoří selský dvůr s přílehlými hospodářskými stavbami a jednou vilou. Vznik osady sahá do druhé poloviny 12. století, kdy zde stála tvrz jakožto součást soustavy opevnění střežící cesty do vnitrozemí společně s tvrzí v Úbočí. Tvrz svým rozpořádáním naprosto odpovídala nárokům opevnění své doby. Bezpečnost opevnění podpořil val v severozápadní části a hluboký vodní příkop, jež se zachoval dodnes v délce více jak 900 m. Byla zde využita přírodní roklina, místy uměle upravená a zavodněná, čímž zde mohly později vzniknout rybníky. První písemná zmínka o Manském dvoře spadá do roku 1242. Tehdejším majitelem byl Konrád z Hohenbergu, který jej vlastnil do roku 1249. Opevnění sousední tvrže v Úbočí se zdokonalovalo, Manský dvůr tak ztrácel význam strážního sídla a začal být využíván jako léno. Léno ve středověku znamenalo pozemky, výsady nebo věci propůjčené podle zvláštních pravidel tzv. lenního práva. Lenním pánem byl král a uživatel léna se nazýval vazal, man nebo leník, z čehož lze odvodit název Manský dvůr, v němčině Lehnhof (www.hamelika.wz.cz).

V průběhu staletí vznikaly v okolí Manského dvora vesnice, tvrže, osady a samoty. Zároveň však zanikaly nebo z ne zcela zpustlých vznikaly nové. Vše bylo podřízeno politickému a hospodářskému dění, jemuž se vždy podroboval i Manský dvůr. Ze základní kamenné stavby se tak v průběhu staletí stal téměř čtvercový dvorec. V 17. století již statek náležel kynžvartskému panství ve vlastnictví rodu Metternichů, kteří byli jeho majiteli až do první světové války. Po válce se z Manského dvora v rámci pozemkových reforem stal tzv. zbytkový statek. Počátkem 30. let 20. století jej výměnou a přikoupením dalších pozemků získala rodina významného pražského architekta prof. arch. Dr. Ing. Milana Babušky. Ten se zasloužil o zvelebení nejen statku samotného ale i jeho okolí. Za svého působení dostal Manský dvůr krásnou parkovou úpravu, různé terasy, schodiště či zahradní altán. Významné bylo vytvoření soustavy vodních nádrží citlivě umístěných v roklince pod Manským dvorem a také postavení nové vily mimo areál dvora (Viz mapa č. 7).

Po vypuknutí druhé světové války je Babuška odsunut a novým majitelem se stává Konrád Henlein, zakladatel sudetoněmecké strany a od roku 1938 župní vedoucí v Sudetech. Byl tak odměněn samotným Hitlerem za politickou činnost v sudetoněmecké straně SdP (Sudetendeutsche Partei), která od roku 1933 zorganizovala politickým nátlakem většinu německého obyvatelstva k odtržení pohraničních území ČSR a připojení k Třetí říši v roce 1938. Statek se stal Henleinovým letním sídlem, sám však na Manském dvoře nepobýval, využívala jej spíše jeho žena s dětmi, která zde měla k pomoci s hospodařením skupinu francouzských zajatců.

Za Henleinova působení na Manském dvoře nechal statek razantně přestavět. Zhruba 22 metrů severně od stávající hrázděné budovy dal postavit o něco menší budovu ve stejném stylu. Obě hrázděny na východní straně propojovala příčná hospodářská budova s průjezdem, čímž tak vznikl nový

architektonicky krásný dvůr. V původní obytné budově staré části dvora byla propojena obytná část se stodolou v jihozápadní části areálu, a tím byl zrušen původní vjezd do starého dvora.

Po válce se na Manský dvůr vrací Babuška, ovšem jen na tři roky. Statek mu byl odebrán a vzniklo zde jednotné zemědělské družstvo a hospodařilo zde, jak se dalo. Dříve prosperující statek začal chátrat a v rámci reorganizací se novým majitelem stává Agrostatek Dolní Žandov. Po roce 1989 statek i vila přechází zpět do vlastnictví rodiny Babuškových, kteří se jej snaží navrátit do původní podoby (www.slavnevil.cz).

Ostatní obce jsou svou historií velmi úzce spojené s historií Dolního Žandova.

Horní Žandov

Vesnická zástavba je situována podél Šitbořského potoka a tvoří ji samostatně stojící stavení roztroušeně umístěné podél potoka. Svým způsobem tato zástavba navazuje na zástavbu Dolního Žandova. V minulosti měla většina stavení formu větších či menších čtvercových dvorců charakteristické hrázděné architektury, dodnes stojí dvorce tři, u nichž hrázdění můžeme vidět pouze u domu s č. p. 31.

Na Horní Žandov navazovala zaniklá obec Poustka, jež sestávala z několika roztroušených stavení. Na jejich místě byly postaveny objekty určené k rekreaci. Z původní zástavby se dochovala budova bývalého hostince Hubertus či honosná budova stáčírny minerální vody Melita.

Úbočí

Obec Úbočí se rozkládá na úpatí Slavkovského lesa, přibližně 2 km severovýchodně od Dolního Žandova., v úzkém údolí Obecního potoka ústícího do Lipoltovského potoka. V písemných pramenech je ves poprvé zmiňována v roce 1360 v lenní knize leuchtenberského panství

• Prostorový charakter sídel

Sídla (viz obrazová příloha č. IX) v modelovém území jsou rozdílná. Vzhledem k minulosti území nejsou úplně dochované zástavby ve všech obcích. S převahou se zde vyskytuje lánová zástavba, kterou tvoří roztroušeně rozmístěná stavení tvaru pravidelných čtvercových dvorců nebo jednotlivých domů. Tento charakter mají obce Salajna, Podlesí a Úbočí. V obci Brtná můžeme sledovat charakter okrouhlého uspořádání sídla s nepravidelnou návší, bohužel zástavba dnes již není úplná. Obec Horní Žandov má charakter shlukového sídelního tvaru s roztroušenými čtvercovými dvory či samostatnými staveními. Největší sídlo Dolní Žandov má dvě odlišně uspořádané části. Horní část má charakter návěsí ulicovou s podlouhlou návší s kostelem. Spodní zástavba obce je dnes velmi přestavěná, ale přesto lze sledovat znaky shlukovité lánové vsi.

- **Lidová architektura**

V modelovém území se vyskytuje specifická lidová architektura viz fotodokumentace č. VI). Charakteristickým typem stavby je tzv. chebský dům. Je to forma hrázděné stavby nacházející se převážně na Chebsku a také částečně v oblastech na něj navazujících (zasahuje i do Vogtlandu a Horní Falce v Německu). Na severu hraničí s domem ašského typu, na jihu s domem chodským a na východě s domem krušnohorským. Jedná se o podtyp lidového domu severozápadních Čech. Tradiční chebská lidová stavení se vyznačují především bohatou zdobností hrázděných pater a průčelí (Vařeka, 2007).

Chebský dům bývá zpravidla v přízemní části roubený a vyšší patra jsou budována pomocí hrázdění. Dřevěné trámové konstrukce se zpočátku vyplňovaly hliněnou mazaninou s příměsí slámy. Později se začíná používat k výplni kámen. Ke konci 19. století se již často používala kromě kamene i cihla. Na průčelích domů se složitějším hrázděním vytváří bohatě zdobené dekorace, které vynikají jak svou barevností (polychromie) tak geometrickou členitostí. Kromě obytných staveb se hrázdění používá také u hospodářských budov, jako jsou stodoly, sýpky nebo špejchary. Trámy byly zpočátku černé nebo tmavě hnědé barvy. Později začala být typická pro chebský dům tmavě červená barva. Roubené přízemní části budovy jsou nejčastěji obílené. Okna jsou obdélná, dvoukřídlá se čtyřmi nebo šesti tabulkami.

Půdorys domu bývá zpravidla chlévního typu, kdy se vchází ze síně jak do obytných prostor, tak do chléva. Statky mají především čtvercový půdorys z každé strany obestavený hospodářskými budovami. Vnitřní prostory obytných místností se bílily a často byly doplňovány malířskou výzdobou. Dříve byla součástí interiéru také černá kuchyně, která ale později přestala být využívána a postupem času se zrušila. Střecha bývá obvykle sedlová a jako střešní krytina byla používána nejčastěji břidlice a šindel, ale také tašky, eternit či lepenka. Na střeše bývají také vikýře (Vařeka, 2007).

Do dneška je na Chebsku zachováno poměrně velké množství staveb, které dokládají mimořádně osobité umělecké cítění místních obyvatel. Nejznámější vesnická památková rezervace se nachází v obci Doubrava u Chebu. Je zde k vidění několik hrázděných usedlostí a statků chebského typu.

V modelovém území je možné vidět jednu z nejvýznamnějších ukázek lidového stavitelství Chebska v obci Salajna

- **Zaniklý hrad Boršengrýn**

V jihozápadní části obce Amonsgrün (dnešní Úbočí) na vysokém ostrohu stávala původně tvrz se stejným názvem. Toto panství získal roku 1373 Boreš z Oseka (Rýzmburka). V roce 1347, 16. září, získal Boreš od císaře Karla IV. povolení ke stavbě nového hradu na místě staré tvrze. Stavba hradu byla dokončena roku 1380 a hrad byl pojmenován po majiteli – BORŠENGRÝN – BORSCHENGRÜN. V roce 1359 získává Boršengrýn Hyncík Pluh z Rabštejna výměnou za hrad Orlík nad Vltavou, který získal

od krále r.1369. Hyncík dal roku 1398 z povolení krále postavit na nový hrad místě pobořeného hradu Kynžvart, čímž došlo ke ztrátě významu Boršengrýnu. Od té doby byl pronajímán jako manství a majitelé se tu střídali. Od roku 1426 jej vlastnil Mikuláš Fras, od roku 1450 Bedřich z Faliče, jež jej prodal roku 1452 Jindřichu II. z Plavna. Ten na hradě usadil hejtmana Hanuše Eldmana se šestnácti pěšími. Nový majitel proslul škodnou svému okolí a loupeživými vpády, což místním nelíbilo, a tak vydalo se dne 3. srpna 1452 z Chebu vojsko pod vedením Otty ze Šparneka a s podporou Švaberských (Kynžvartských) byl hrad Boršengrýn 10. srpna dobyt, jeho posádka zajata a odvezena do Chebu a samotný hrad byl rozbořen.

Nevraživost mezi Jindřichem II. z Plavna a Chebskými popisuje v překladu Šebestové (1997): Plavenský fojt na Boršengrýnu, Friedrich (Bedřich) von Fielcz píše 20. července 1452 „těm z Chebu“ následující odpovědní list: „Vězte vy z Chebu, rado a celá obci, že já, Friedrich von Fielcz, chci být nepřítelem vás i všech vašich, pro vinu i nároky, které vůči vám a vašim mám a chci je proti vám uchovat. Já a všichni moji věrní pacholci, pomocníci a jejich pomocníci vám budeme škodit zvláště naši čest chceme bránit a nechceme vám pro čest a právo zůstat nic dlužni. Ted' víte, jak se máte zařídit ...“. Chebští při dobývání a ničení hradu zřejmě spotřebovali veškeré zásoby střelného prachu, vyplynulo tak z dopisu radě v Norimberku, kde prosí o dodání prachu, kulí a šípů.

Hans W.Dietl také píše o jistém Rösslerovi ze Žandova, „který se od mládí ukrýval na Boršengrýnu a vyváděl pozoruhodné kousky a vyjíždky na silnice, zvláště vůči pánům z Chebu se choval jako nepřítel, na kterého bylo nutno si dát pozor. Jednou ho natrefil nedaleko Hradiska chebský žoldněř Kuntz, jenž byl otcem Hermana Palierera. Ten ho postřelil šípem a pohřbil u sv. Jodoka. Sedláci ze Žandova ho ale v noci zase vykopali a mrtvého převezli zpět domů do Žandova“. Z toho vyplývá, že Žandovští byli na straně Boršengrýnských. Od té doby se nedá najít odkaz na to, kde tvrz stála. Přitom trosky Boršengrýnu ale stály až do roku 1846, kdy bylo zbytků zdíva použito pro stavbu hospodářského dvora, nacházejícího se v těsné blízkosti pod hradem (Šebestová, 1997).

- **Historie stáčení místních minerálních pramenů**

Většina pramenů stáčených v okolí Dolního Žandova byla stáčena obyčejným způsobem – hadičkou. Tímto způsobem byla stáčena ještě po válce do roku 1948 například minerálka Melita z Horního Žandova. Původně vyvěrala v bažině u tří olší, tehdy ji Němci nazývali "Oedsäuerling". Roku 1913 louka připadla do vlastnictví stavitele Theierla, který nad pramenem postavil dřevěné stavení, zpřístupnil místo příjezdem a provedl nové jímání. Po první světové válce kyselku odkoupila firma Glaser & Hertl a vystavěla solidní stáčírnu. Žandovští měli povolen volný odběr kyselky v budově stáčírny, ovšem pouze pro svou potřebu. Začalo se zde stáčet do lahví a vysoký obsah oxidu uhličitého ji

předurčoval k výrobě sektů a limonád. Minerálka se počala expedovat zprvu pod názvem "Sandauer Sauerbrunn" (Žandovská kyselka). Čerstvě natočená kyselka měla opravdu skvělou chuť, ovšem nebyla vhodná k dlouhodobému skladování, protože se díky vyššímu obsahu železa brzy v láhvích začal objevovat nevzhledný leč neškodný železitý zákal. Kyselka se stáčela i za druhé světové války. Po válce stáčení pokračovalo a kyselka byla vyvážena zprvu pod názvem "Mariánskolázeňský sekt" než se následně ujal název "Melita".

Zdeněk Hermann z mariánskolázeňské stáčírny vzpomíná:

„Denně se tu stočilo 25 000 lahví obsahu 0,33 a 0,5 l. To by odpovídalo vydatnosti vyšší než 10 l za minutu. Voda se perlila ve studni stáčírny a odtud se odebírala ke stáčení. Minerálka byla přisycována tak jako u sodovek oxidem uhličitým. Přímou ve stáčírně byl odborník, který připravoval rozličné sirupy z esencí podle toho, co si kdo objednal. Výborné sirupy prý dodávali bratři Švajchhoferové z Českých Budějovic, ale bohužel z neznámých důvodů sirupy nemohli lít přímo do lahví a plnit, ale pouze do pohárků a dolévat minerálkou. Stáčení patřilo pod MNV Dolní Žandov.

V srpnu 1948 zakoupila ministryně potravinářského průmyslu Janovcová v Itálii velké množství přírodních sirupů a vznikl problém, jak to spotřebovat. Ministryně proto nařídila zastavit všechny provozy, v nichž se užívalo umělých sirupů (esencí). Tak se zastavilo i stáčení v Horním Žandově a končí historie stáčírny.

Celé místo vyhlíželo po válce přívětivě – před stáčírnou býval rybníček s parádním trpaslíkem a se smrky před stáčírnou.“

Zřejmě nejznámější Brtenskou kyselkou byl Friedrichův pramen. Historie tohoto chuťově výborného pramene bezpochyby souvisela se stavbou železnice Františka Josefa v roce 1871. Tehdy se stavěl vysoký železniční násep, který zasypal původní vývěr kyselky. Ta si však našla novou cestu a vyvěrá na dnešním místě. Majitelem louky i s kyselkou byl Feiler z Brtné. Popíjení kyselky bylo natolik oblíbené, že Žandovští za volný odběr dávali Failerovi ročně 2 kg ryb. Kyselku pak od něj odkoupil chebský Friedrich Reichl, udělal nové jímání a postavil zde dvě stavení, z nichž jedno stálo přímo nad pramenem. Kyselku pak pod názvem Friedrichův pramen stáčel a rozvážel do okolí. Stejně jako u jiných zdejších pramenů, i tento vytvářel po delší době v láhvi železitý sediment, díky kterému podnik ztroskotal. Stavení se časem rozpadla. Přesto si lidé z okolí sem v létě rádi zašli na tento lahodný pramen. Vyšší obsah železa souvisel se zdejší horninou, bohatou na železnou rudu. Kdysi se tu ruda těžila a odvážela do hutě v Tachově. Doprava však byla náročná a proto se od hornictví zde upustilo.

<http://www.hamelika.cz/ostatni/melita.htm>

• **Armáda v krajině**

V okolí Dolního Žandova v druhé polovině 20. století výrazně působila armáda. Velkou měrou k tomu přispělo vysídlení kraje po roce 1945.

V nejbližším okolí Dolního Žandova se nachází prostor bývalé střelnice Dolní Žandov. Střelnice sloužila především tankovým a motoristickým jednotkám VÚ Velká Hleďsebe a VÚ Cheb. Rozprostírá se východně od Dolního Žandova, na jihozápadních svazích vrchů Kružný a Homole.

Historie střelnice začíná rokem 1961, kdy byly vyčleněny pozemky JZD Úbočí a JZD Dolní Žandov pro potřeby československé lidové armády. Stavbu objektů armáda začala hned v následujícím roce a průběžně se pokračovalo až do roku 1976. Díky vícero využití se objekt skládal z několika částí: strážnice, týlu, tankové průpravné střelnice (s řídicí věží a čtyřmi drahami s pohyblivými terčí ve svahu vrchu Kružný), části pro hod granátem, z pěší střelnice (s řídicí věží a vlastní týlovou částí), střelnice pro tanky a BVP se střelbou ze simulátorů jízdy (z tzv „houpačky“ také s vlastní řídicí věží) (<http://www.vojensko.cz/strelnice-dolni-andov>). Součástí střelnice se simulátory jízdy bylo několik pojezdových drah. Zařízení těchto drah se skládalo z kolejí pro vozík s terčí a čítače zásahů, fungujících na elektricky poháněném systému naviják, lano a kladka. Nedílnou součástí objektu byly budovy pro obsluhu a ubytování a výuku vojáků. Dále také dům správce objektu s přilehlým sadem ovocných stromů.

Tankovou střelnici armáda přestala používat ke svým cvičením v roce 1995. Přesto však armáda objekt úplně neopustila. Ještě v létě roku 1997 zde probíhaly cvičné střelby z kulometu tanku T 72. Střelnici v té době zajišťovalo 14 vojáků, kteří zde byli zařazeni jako mechanici stavěcích zařízení a pojezdových drah, dále zde byla řídicí technika (Tatra 148 S3, PV3S, Traktor zetor 7245). V té době ještě fungovaly všechny pojezdové dráhy, bohužel čítače střel již ne (http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=7272667d-8ffe-41c7-b192-eefbebd0d8cc). V následujících letech ještě byla využívána k různým střeleckým soutěžím a akcím, například v roce 2002 se zde konala mezinárodní soutěž ve střelbě ze samopalů a pistole „Zlatý Lev“. Veškeré tyto akce pořádala Asociace víceúčelových základních organizací technických sportů a činností ČR ve spolupráci s Armádou ČR, která zajišťovala zbraně a munici.

• **Tradice a zvyklosti**

Jakožto rázovitý kraj i zde místní obyvatelstvo drželo své tradice a zvyky. Bohužel čas mnoho těchto tradic setřel ze světa a tak se jich dodnes mnoho nezachovalo. Velikou měrou k tomu přispělo období po II. světové válce, kdy bylo odsunuto původní obyvatelstvo, jež tyto tradice po staletí mezi sebou udržovalo.

Město Dolní Žandov má bohatou historii. Vedla tudy již od pradávna silnice do Chebu, díky níž v Žandově kvetl obchod s různými řemeslnými výrobky. Místní obyvatelé se živilí převážně zemědělstvím. Již v německém názvu města Sandau se odráží zdejší písčité půdy (sand- písek), v nichž se zvláště dařilo ranným bramborům, které šly na trh po celém Chebsku jako první. Krom zemědělců se mezi místními našli i zruční soukeníci nebo pláteníci. Velké množství stavů v domácnostech místních dokládají záznamy z roku 1785, kdy zde žilo 16 soukeníků a 24 pláteníků a jejich výrobky šly v blízkém Chebu velmi dobře na odbyt. Mnoho lidí se zde živilo také domácí výrobou koberců z textilních zbytků. V Žandově však kvetla také výroba nábytku, který byl kvalitní a byl dodáván do Chebu. V tomto oboru měla zvláště dobrý zvuk rodina Auerů (http://www.hamelika.cz/shamelika/1973/1973_12/h73_12.htm).

Žandovské dózy - Sandovky

Řemeslem, kterým se Dolní Žandov nejvíce proslavil, je výroba žandovských dóz – Sandovek. Na počátku této tradice stojí Jan Geiger (4. 11. 1744) rodák z Maltše v Bádensku, který se po dlouhém putování dostal roku 1799 do Žandova. V té době v Žandově nebyl žádný brusič, tak se zde Geodet usadil, získal mistrovské právo a zřídil si vlastní dílnu. Velká sláva žandovských dóz nastává až s přijutím tovaryše Friedricha ze saského Karsfeldu, který znal po otci návod na trvanlivý, všestranně použitelný lak. Tento lak byl odolný vůči vroucí vodě a podle pověsti měl být dokonce nezničitelný. Díky tomu mohl svou výrobu dóz a tabaterek rozšířit o kávové hrnky a podšálky, pohárky na minerální vody pro hosty z Mariánských Lázní, pudřenky a různá pouzdra.

Všechny tyto výrobky šly dobře na odbyt a pro svou jemnost, krásu a trvanlivost byly velice chváleny a žádané. Zájem o ně projevil i pověstný sběratel zvláštností a kuriozit kníže K. W. L. Metternich sídlící na nedalekém zámku Kynžvart a dokonce mistra osobně navštívil. Po shlédnutí dílny kníže mistrovi radil zakoupit dům na náměstí a dílnu rozšířit. Mistr však neměl finance, a tak kníže mistrovi na koupi domu potřebný finanční obnos zapůjčil s podmínkou, že půjčku vrátí jakmile mistr bude moci. Mistr se tak mohl přestěhovat z domu č. 65 do domu na náměstí č. 198 a výroba tak v krátké době byla rozšířena. Po poskytnuté půjčce kníže na mistra Geigra naléhal, aby dal souhlas k vybudování celé továrny na výrobu žandovských dóz. Kníže by vše platil a mistr by továrnu sám vedl. Souhlasu se však kníže nedočkal. Mistr řádně knížeti splatil zapůjčenou částku na dům na náměstí. Údajně pak knížeti z vděčnosti vyrobil stejnou technikou jako při výrobě dóz psací pult, bohužel v dnešní době se pult v itineráři Kynžvartského zámku nenachází.

Mistr Geiger zemřel 25. 9. 1836 v Žandově. Jelikož byl bezdětný, řemeslo předal synovci Josefu Kaillerovi a neteři, oba byli rodáci z Maltše. Jako svatební dar jim světil tajemství výroby dóz a tajemného laku. Dózy s úspěchem vyráběl řadu let, avšak ani on neměl potomka. Proto přijal do své dílny dva tovaryše Martina Lyndmayera a Adalberta Krause, kteří se později stali Kaillerovými společníky. Po vážném onemocnění se Kailler vrátil do Maltše a výrobu přenechal svým společníkům,

kteří výrobu laku již znali a nadále ji chránili. Uchránili ji i na světové výstavě ve Vídni roku 1873, kde dosáhli velikého úspěchu a nabídky na postavení továrny na státní účet. Tuto nabídku spolu s nabízenou velikou částkou za prozrazení výrobního tajemství však odmítli.

Sbor dobrovolných hasičů

Sbor hasičů založil Eduard Feiler roku 1847. Od svého vzniku sbor prošel několika změnami a peripetemi. K založení sboru obec hasičům darovala čtyřkolovou ruční stříkačku bez nasávacích hadic. Voda se donášela v kbelících, nalévala do zásobníku a odtud ručně čerpána do hasící hadice k ohni. Roku 1875 se sbor díky finanční sbírce členů dočkal nové ruční stříkačky vybavené sací hadicí. V letech 1874 – 1944 byl sbor povolán k hašení 26 požárů budov. Největší požár tohoto období byl zaznamenán 11. 5. 1890. Požár se rychle šířil, silný vítr přenesl plameny i na věž kostela, která tehdy byla celá dřevěná a řadila se mezi nejskvostnější věže celého Chebska. Bohužel věž při požáru shořela až do základů a všechny tři zvony se zřítily na zem.

Mezi lety 1914 – 1938 sbor postupně pořizuje novou hasící techniku, proběhla výstavba nové zbrojnice a dřevěné věže na sušení hadic, která byla vysoká jako dvoupodlažní dům.

Sbor se skládal v průměru 155 aktivních mužů, 110 žen a 35 přispívajících členů. Během druhé světové války padlo 20 aktivních členů (<http://www.sdhdolnizandov.estranky.cz/clanky/seznam-clenu-sdh.html>).

• Mýty, legendy a pověsti

V dřívějších dobách nebyly rozdíly mezi německými a českými obyvateli pohraničí. V harmonii spolu obývaly jedno území, až se tu vyvinula svébytná německo česká kultura. Součástí této kultury jsou bezpochyby legendy a pověsti. Některé jsou převzaté, mají kořeny v sousedním Bavorsku a místní si je přenesli a přizpůsobili svým zvykům, nebo zde vznikly původní pověsti vázané přímo k určitým místům. Právě díky mísení kultur a také bohatou historií je oblast Slavkovského lesa (dříve Císařský les) a Dyleňského lesa opředená mnoha příběhy a pověstmi o bájných obrech, skřítcích, permonících, ohnivých muzících, pokladech a jiných tajemných postavách. Následující výběr pověstí se řídí dle vztahu příběhů k mapovanému území a jejich následným využitím pro zpracování návrhů ve zdejší krajině.

Obr Kober

Císařskému lesu (dnes Slavkovskému lesu) vládl obávaný obr Kober ze svého zlatého sálu. Zde trůnil na zlaté židli, na hlavě široký klobouk se zlatým lemováním a v ruce třímal dlouhý oštěp. Vchod do zlatého sálu střežili dva vlci a služebníky obrovci dělali dva havrani. Za starých dob, když hrozilo nebezpečí, kráčel po širém Císařském lese a křičel mocným hlasem do kraje. Za osudových nocí jezdil na bílém koni se svou větrnou nevěstou o závod doprovázeni obrovou bujarou družinou. Nočním lesem

se za nimi linul děsivý hukot, vití a divoký křik. Bojácní lidé z nich měli strach, zatímco stateční zpoza stromu hlídali, zda obr cestou neztratil zlaté proužky ze svého klobouku. Proužky do dálky svítí a blýskají se a prý přinášejí štěstí.

Mezi lidmi z okolí dnešních obcí Podlesí, D. Žandov, Úbočí, Milíkov a Kynžvart znali tzv. Kobrovu díru. Věřili, že se v nejhroších dobách mohou s celou rodinou, dobytkem i potřebným majetkem v obrovu díře schovat. Říkalo se, že kdysi byl obr Kober jediným obyvatelem Císařského lesa a lidé se báli do jeho hlubokých a neprostupných lesů vstoupit.

Jednoho rána se obr rozhlížel z cimbuří svého skalního hradu po údolí, kde zahlédl mladíka s loveckým kopím a lukem. Mladík se jmenoval Marhard. Před nedávnem sem do kraje přišel spolu se svým ženatým přítelem Shibem z blízkých Franků. Tam, odkud pocházel, měl nevěstu Edburgu, která se krátce před svatbou utopila v řece Redwitz. Mladík se cestou kolem Koberova skalního hradu rozhlížel, kde se usadí. Kober nespozorovaně zaslechl mladíka, jak si sám pro sebe nahlas vypráví svůj smutný příběh. Zželelo se mu ho a tak se rozhodl, že mu pomůže. Jakmile mladík usnul, nasadil si Kober kapuci a spěchal do mladíkovy rodné vesnice. Tam obr zjistil, že mladík má naději. Edburga se totiž neutopila v řece, ale byla unesena rytířem, který ji dodnes drží v zajetí. Mezitím, co se Markhard probudil, narazil na opuštěnou chatrč. Uvnitř našel na židli kostru starce, který tu před mnoha lety opuštěný zemřel. Mrtvého v nedaleké jeskyni pochoval a sám se v chatrči zabydlel. Jednou Kober mladíkovi ve spánku ukázal jeho nevěstu. Tak plynul čas a mladík se začal živit prodejem kožichů zvěře ulovené v místních lesích. Večer před Velikonocemi, když mladík usnul, opět měl zvláštní sen. Ve snu se mu zjevil před jeho chatrčí stařec a prozradil mu, že v obci Okrouhlá (Sheibenreut) čeká na Markharda jeho nevěsta. Mladík se tam tedy vydal a skutečně Edburgu našel. Oženil se s ní a společně pak nedaleko své chatrče založili osadu Markhardsgrün, později Markusgrün, dnes Podlesí. Obr Kober pak nad touto osadou držel ochrannou ruku. Odměňoval dobré a spravedlivé a trestal zlé, kteří vstoupili do lesního království. Postupem času dalších osad v Císařském lese přibývalo až Kober svou lesní říši opustil.

Divoký lovec

Pověst je spjatá s obcí Úbočí, respektive s ruinou hradu Boršengrýn. Nedaleko hradu na tzv. jedlovém mostě bylo slyšet práskání bičem, štěkot psů a dusot kopyt. To vše nejčastěji slyšeli lidé, kteří se tudy potulovali za bouřlivých nocí. Věřilo se, že je to bývalý hradní kastelán. Až do konce světa prý musí Divoký lovec se svou hrůznou družinou táhnout po Jedlovém mostě.

Německá verze pověsti o Divokém lovcovi se vypráví ve všech německých oblastech, ale nejvíce však pod Dylením a v Císařském lese. Pod Dylením se připomínalo především to, že lovec se svou družinou šířil děs s velkou oblibou na masopustní úterý, kdy se proháněli po lesích a polích. Proto měli místní lesníci a nimrodi ve zvyku ten den nevycházet do lesů, raději zůstávali v bezpečí doma nebo v hospodě.

Zaříkávač z Úbočí

V dávných dobách žil v obci Úbočí muž se jménem Hána, jež zaříkával nemoci, ale uměl i plno jiných kouzel, kterým obyčejní smrtelníci nerozuměli. Onehdy se v jedné chalupě sešla společnost a u stolu seděl i onen zaříkávač Hána. Bavili se o všem možném, když v tom kdosi dostal chuť na zaječí pečínku. Hána se usmál a mlsnému hostovi poradil, ať se podívá do roury od kamen, jestli tam nějaká není. Host tak udělal a skutečně tam pečínku našel. Jindy prý Hána vyvolal celý regiment francouzských vojáků pochodujících v řadách přímo před ním a před udivenými vesničany. Vyprávělo mnoho různých neuvěřitelných historek. Jisté je však to, že muž Hána opravdu žil a lidé jeho zaříkáváním věřili. Chodili za ním nemocní, aby je uzdravil, za což mu dávali četné dary. Prý od nemocných dostával 1 zlatku a 5 krejcarů, díky tomu brzy zbohatnul.

Poutní kaple Kneipelbach

Nedaleko obce Podlesí teče lesním údolím potok Kneipelbach, lidově nazývaný Kňafák. Na levém břehu nad potokem stojí malebná kaple Panny Marie. K jejímu vzniku se váže pověst, o které se zmiňuje farář Johan Diet z Dolního Žandova v nejstarší písemné zprávě o kapli. Nalezneme ji v pamětní knize, jež napsal roku 1840.

“V údolí Císařského lesa nad potokem Kneipelbach stojí velký buk s mariánským obrazem. Ještě před mým narozením (t. j. před rokem 1731) se přihodilo, že řezník Filip Lorenz z Dolního Žandova hnal kus dobytka, který zakoupil nahoře ve farní vsi Smrkovec. Skalnaté údolí bylo tehdy těžko průchodné. V pravé poledne přišel na místo, kde dnes stojí kaple s Mariánským obrazem. Náhle se mu zatemnila mysl, přepadl ho strach a takové točení hlavy, že nevěděl, kdo je, kde je a odkud jde a kam, a byl si jist, že každým okamžikem padne a zemře. Tohoto strachu se snažil zbavit modlitbou k Panně Marii a slíbil jí, že když ho zachrání před smrtí, vezme svůj na plechu namalovaný obraz Pany Marie, který má doma v jizbě, přinese ho sem a přibije na strom. Sotva vyslovil tento příslib, strach zmizel vrátily se mu smysly a šťastně dovedl dobytce domů do Dolního Žandova. Na slib nezapomněl a hned druhého dne nesl malovaný obraz na to místo, kde ho přepadl smrtelný strach. Dlátem vyhloubil ve stromě dutinu a obraz do ni vložil.“

Existuje však ještě jedna méně známá pověst o zdejší zlé čarodějnici. Před dávnými věky v místním lese v malé chýši žila stará čarodějnice. Ovládala různá kouzla a také znala recept na nápoj lásky. Jednou za ní přišel mladý Junker (šlechtický statkář), aby mu pomohla získat lásku krásné Bärbel z Podlesí. Pyšný a bohatý Junker požádal Bärbeliny rodiče o její ruku a zároveň jim slíbil, že o ně bude ve stáří postaráno. Bezbožný a panovačný Junker chtěl Bärbel za každou cenu, i kdyby se měl upsat peklu. Vrátil se proto k čarodějnici a ta mu přislíbila, že do 14 dnů bude svatba. Od té doby padlo na Bärbelinu rodinu neštěstí, dobytek začal umírat, matka ulehla s těžkou nemocí a Bärbel se marně modlila k bohu. Vydala se proto za čarodějnici o pomoc. Ta jí však pověděla, že vše způsobila Bärbel sama svou nelibostí k Junkerovi. S pláčem doběhla domů, zavřela se v komůrce a modlila se k Panence Marii. Když

usnula, zjevila se jí Panna Marie a poradila jí, ať si Junkera vezme. Ráno pak dívka otci sňatek přislíbila. Šťastný otec pak s Junkerem domluvili den svatby a mladíkův strýc je měl oddat. Jakmile šel svatební průvod kolem chýše čarodějnice, zahlédl čarodějnici, jak se mu zlomyslně směje. V tu chvíli Junker pocítil žár plamenů pekelných a nářky hříšníků. Vykřikl, klekl před faráře a prosil o pomoc od čarodějnice, díky níž se tak upsal peklu. Čarodějnice to zaslechla a hned přiletěla, že jeho duši odevzdá peklu. Farář ho však ochránil krucifixem, proklel satana a čarodějnici proměnil v balvan, který se tam dodnes nalézá. Z Junkera se poté stal zbožný člověk. Prodal veškerý majetek a vstoupil do kláštera ve Falknově (dnešní Sokolov).

Křížový vrch u Žandova

Po pravé straně silnice z D. Žandova do Chebu se tyčí nad krajinou skalnatý výstupek. Říká se mu Křížový vrch (Kreuzberg). Kdysi na jeho vrcholku stával kříž a dole pod skálou kaple. Uvnitř visel Mariánský obraz, který byl před dávnou dobou za války poničen bodnými ranami v obličejí svěťice. Od té doby je místo opředeno tajemstvím a pověstmi. Místní lidé zde na vršku vídávali kolem dokola prohánějící se ohnivě mužíky. Říkalo se, že vždy, když se tito mužáci objeví, přijde vojna a hlad.

Křížová kaple u Úbočí

Na malé výšině při bývalé cestě z Dolního Žandova na hrad Boršengrýn stával malý kostelík. Zbylo po něm jen málo patrných stop a dřevěný kříž na místě původního oltáře, podle něž se kapli říkalo Křížová. Podle pověsti však ještě před touto kaplí stávala jiná, k níž se váže tato pověst.

Starosta Dolního Žandova měl krásnou dceru, kterou bez jejího vědomí slíbil jednomu žandovskému mladíkovi. Do mladé dcery se však zamiloval mladý kastelán z Boršengrýnu a vznikla tak mezi nimi láska. Jednou na tancovače za zády smlouveného ženicha odmítla a šla tancovat s kastelánem. Žandovský mladík tak vymyslel pomstu. Vzal samostříl a počkal si na něho cestou na hrad. Ráno tam našli ležet mrtvého mladého kastelána. K památce nešťastného kastelána a ke smíření s jeho duší nechal Jindřich z Plavna na místě vraždy postavit kostelík. Od těch dob se vypráví, že je cestou k Boršengrýnu možné spatřit zahalenou ženskou postavu, jak se sklopenou hlavou vchází do kostelíka a s posledním zvoněním Ave Maria mizí.

Truhla s pokladem

Jednou na Velikonoční pátek se v dyleňských lesích toulal jistý Palzerhans z Poustky u Horního Žandova s touhou najít poklad. Poštěstilo se mu, našel truhlu opatřenou plechovými pásy a těžkými zámky, která před ním stála otevřená a vrchovatě naplněná zlatem a drahokamy. Nejprve ji chtěl Hans na ramenu odtáhnout domů, ale ani s ní nepohnul. Napadlo ho, že si odnese alespoň trochu zlata ve své modré zástěře. Jakmile začal zlato nabírat, strhla se najednou prudká bouře, až se stromy ohýbaly až k zemi, vál příšerný víchř a Hans se málem z toho burácení pomátl na rozum. Rozhodl se schovat v nedalekém houští, jakmile se však od pokladu vzdálil necelých pět kroků, bouře utichla a vítr přestal

vát. Když se chtěl k truhle vrátit, už tam nebyla. Rozhněvaný se vydal cestou zpět domů a bez vysněného pokladu.

Pověst o Gnomech

Gnomové neboli skřítkové žijí v pověstech o Dyleni. Kdysi byla Dyleň bohaté město a v okolí se horničino, bohužel nešťastné války tuto činnost zastavily a hornická díla zničily. Zdejší horníci se rozešli do všech stran světa, ale v pověstech o Dyleni žijí tito horníci dál. Mají podobu černých a hrůzně vyhlížejících postav v kožené zástěře, připomínající kovářské pacholky. Po těchto hornících přišel národ skřítků, permoníků, šotků a diblíků, jež zprvu nosili štěstí a naději, později pak pohromu a neštěstí. Hlavní sídlo si tento národ gnomů našel v hoře Dyleň a jejich úkolem bylo střežit poklad. Bylo jich mnoho. Vládl jim král někdy zobrazovaný jako drobný skřítek jindy jako strážný duch Dyleně, jakýsi polobůh se zázračnými schopnostmi. Ačkoliv jsou gnomové skřítkci podzemní, časem se začali objevovat i venku na polích, v lesích, dokonce i sídlech lidí. Z počátku lidem nevadili, ba naopak byli rádi, že občas pomohli dětem v nouzi a nebezpečí. Ale stále častěji se skřítkci vyskytovali jako šprýmovné postavy či duchové, kteří lidem v lese s radostí provedli nějakou lumpárnu. Proto si lidé začali dávat pozor na skřítky. Hospodyně si musely dávat pozor na jídlo, aby jej skřítkci neuždibovali. Začaly například počítat vajíčka, vuřty, chléb i mléko. Skřítkové rádi zavítali na lup také do hospod, kde ve sklepech opilí truňkem pospávali. Drzost skřítků postupně rostla až na tolik, že si oblíbili lidem vyměňovat děti nebo je přenášet jinam. Bylo zvykem dávat k dětem do postýlky posvěcený amulet nebo jiný předmět, aby zaplašil skřítky.

Dyleňská zázračná zahrada a lesník

V lesích hory Dyleň se podle starých pověstí nacházela bájná zázračná zahrada. Spatřit ji mohl pouze člověk narozený v neděli a pouze ten dokáže přelézt vysokou zeď zázračné zahrady. Takový člověk však musí být statečný a vytrvalý. Zeď se totiž pod nohama propadá a člověk může mít pocit, že visí ve vzduchu. Kdo však pocitu odolá, pevně se postaví na zeď, odkud se může podívat do zahrady. Vypadá jako pravý ráj. Roste v ní nepřeberné množství překrásných květin, vedou jí cesty poseté zlatem a drahým kamením. Na loukách se blýskají smaragdy a rubíny. Rostou tu stříbrné a zlaté stromy se svítícími listy a zářícími plody. Zahradou se linou omamné smysly jitřící vůně, ve větvích zpívají barevní ptáci, procházejí se tu nádherné lidské postavy v hedvábí, sametu a brokátu. Říká se, že jsou to někdejší obyvatelé města Dyleně, jež byli po zániku města vybráni, aby o zahradu pečovali. Jakoby chtěli odškodnit tuto zemi za nespravedlnosti města. Čarodějné mocnosti dyleňské však své oblíbenosti nechají pohlednout do své zahrady jen na krátkou dobu. Poté se divák ocitne sedící v mechu, ovšem s kapsami plnými zlata.

Před dávnými časy žil ve Starém Mohelně lesník Onřej, který nebral vážně ani peklo ani ráj, jedině les se všemi krásami byla jeho nebeská říše. Tento počestný myslivec teprve ve svých sedmdesáti

letech zjistil, že je ono „nedělní dítě“, když se mu jednou na Dyleni ukázala zázračná zahrada. Lesníka z celé té krásy nejvíc zaujala svítivě červená veverka držící v pacičkách diamantovou šišku. Strhl kulovnici z ramene, že po veverce vystřelí, když v tom se mu před muškou objevil nepatrný skřítek se svráštělým obličejem, jež pronikavě hvízdal. V tom okamžiku zahrada zmizela a vyděšený Ondřej se ocitl ležící v kopřivách. Přišla krutá bouře s hrozným hromobitím. Stromy se kolem myslivce s příšerným hukotem nahýbaly, kolem nosu mu létaly větve, trsy trávy, hroudy země a kameny. Lesník na chvíli ztratil zrak i sluch. V největším strachu prchal z lesa, až skoro bez dechu dosáhl domova. Do konce svého života se neodvážil vstoupit do tohoto koutu Dyleňského lesa. Tak byl potrestán čarovnými duchy Dyleně za úmysl zastřelit veverku ze zázračné zahrady.

Krajinný ráz

Pro zhodnocení krajinného rázu jsem zvolila metodiku I. Vorla., která je jednoduchá a objektivní. Jedná se o několik tabulek

Z tabulky A1 vyčteme, že v oblasti se nachází velké množství chráněných území přírodních míst s různým režimem ochrany. Přítomnost těchto lokalit činí modelové území hodnotné.

A 1	Indikátory přítomnosti hodnot přírodní charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ano	Ne
	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)	X	
	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma		X
	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

Charakteristika přírodních podmínek je velmi vysoká, všechny položky se v území vyskytují ve velkém množství a jsou dosti hodnotné.

A 2	Identifikované hlavní znaky přírodní charakteristiky	klasifikace znaků	
		dle významu	Dle cennosti
	Přítomnost specifického terénního reliéfu	XXX	XXX
	Přítomnost zvlněných horizontů v dálkových průhledech	XXX	XXX
	Přítomnost lesních ploch a lesních okrajů lemujících otevřené zemědělské plochy	XXX	XXX
	Přítomnost mimolesní rozptýlené zeleně, remízků, skupin stromů, stromořadí a solitérů	XXX	XXX
	Přítomnost přírodě blízkých cenných partií ve vazbě na vodní toky a rašeliniště	XXX	XXX
	Přítomnost vodních toků s vegetačními doprovody	XXX	XXX
	Přítomnost vodních ploch (rybníčky v sídlech, rybníky v širším okolí)	XX	XX
	Přítomnost trvalých travních porostů	XXX	XX

Kulturní památky pod ochranou NPÚ se v území vyskytují pouze v obci Salajna

B 1	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ano	Ne
	Přítomnost národní kult. památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ) vč. navrhované a POP)		X
	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ) (vč. navrhované a POP)	X	
	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ) (vč. navrhované)		X
	Přítomnost kulturní nemovitě památky (vč. navrhované a POP)	X	

Kulturní hodnoty jako například sakrální stavby, křížky apod. se bohužel nedochovaly v takové míře, ale přece jen přítomny jsou. Jen lidová architektura je zde bohatě zastoupena v obci Salajna.

B 2	Identifikované hlavní znaky kulturní a historické charakteristiky	klasifikace znaků	
		dle významu	dle cennosti
		XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	XXX jedinečný XX význačný X běžný
	Cenná architektura (kostely, kaple, fary)	XX	XX
	Dochovaná forma objektů lidové architektury	XXX	XXX
	Dochovaná urbanistické struktura sídel	XX	XX
	Dochovaná volná struktura osídlení (rozeseté dvorce)	XX	XXX
	Dochované krajinářské úpravy - rybníky a rybníčky	X	XX
	Dochovaná struktura ploch zemědělské krajiny (pole, lesy, remízky)	XX	X
	Částečně dochovaná historická síť většiny cest a silnic vč. alejí	X	X
	Přítomnost drobné sakrální architektury	XX	XX
	Dochované pozůstatky exploatace krajiny (pískovny, těžba rašeliny)	X	X

C 1		Indikátory přítomnosti hodnot	Přítomnost indikátoru v řešeném území	
			ano	Ne
ANALYTICKÁ KRITÉRIA (rasy prostorové skladby)	Charakter vymezení prostoru	Zřetelné vymezení prostorů terénním horizontem	X	
		Zřetelné vymezení prostorů okraji porostů	X	
		Zřetelné vymezení prostorů cenou zástavbou	X	
		Vymezení prostorů více horizonty	X	
		Charakteristické průhledy a přítomnost míst panoramatického vnímání krajiny	X	
	Rasy prostorové struktury	Maloplošná struktura – mozaika drobných ploch a prostorů převažujícím přírodním charakterem	X	
		Maloplošná struktura - mozaika s výraznými prvky rozptýlené zeleně v krajině se zemědělským využitím	X	
		Velkoplošná struktura otevřených ploch a větších porostních celků s harmonickým výrazem	X	
	Konfigurace liniových prvků	Zřetelné linie morfologie terénu (horizonty, hrany, hřbetnice atd.)	X	
		Zřetelné linie vegetačních prvků (okraje lesních porostů, aleje, doprovodná zeleň atd.)	X	
		Zřetelné linie zástavby	X	
	Konfigurace bodových prvků	Přítomnost zřetelných terénních dominant	X	
		Přítomnost zřetelných architektonických dominant	X	
Neobvyklý tvar nebo druh dominanty			X	
Přítomnost vedlejších prostorových akcentů		X		
SOUHRNNÁ KRITÉRIA (rasy charakteru a identity)	Rozlišitelnost	Výraznost, neopakovatelnost, zapamatovatelnost scenerie	X	
		Neopakovatelnost krajinných forem	X	
		Výraznost a nezaměnitelnost významu prvků krajiny ve vizuální scéně	X	
		Výraznost či nezaměnitelnost způsobů hospodářského využití krajiny		X
		Kontrast, symetrie, vyvážená asymetrie, gradace, dynamické či statické působení jako výrazný rys krajinné scény	X	
	Harmonie měřítka krajiny	Zřetelná harmonie měřítka zástavby bez výrazně měřítkově vybočujících staveb		X
		Zřetelný soulad měřítka prostoru a měřítka jednotlivých prvků	X	
		Dochované tradiční měřítkové vztahy stop hospodářské činnosti a krajiny	X	

C2	Identifikované hlavní znaky vizuální charakteristiky	klasifikace znaků	
		dle významu	dle cennosti
		XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	XXX jedinečný XX význačný X běžný
	Zřetelné vymezení krajinného prostoru liniovou zelení koridorů vodotečí, liniemi cest, remízky a zejména okrajem lesního porostu na západě	XXX	XX
	Dílčí průhledy na vzdálené horizonty	XX	XX
	Krajinářsko-estetické hodnoty přírodních partií koridorů a liniových doprovodů cest jako výrazných zelených os krajinného prostoru	X	X
	Přírodě blízké partie krajiny v koridorech vodotečí a ve vazbě na okraje lesních porostů	XXX	XX
	Harmonické působení rozptýlené zástavby v krajinném rámci s absencí měřítkově vybočujících staveb	XXX	XX
	Kulturní dominanty kostelních věží (nezaměnitelnost)	X	X
	Uzavřenost a harmonické měřítko prostorů	XX	XX
	Velké měřítko agrární krajiny	X	X
	Nesourodost zástavby povětšinou bez architektonických hodnot v sídlech	X	X
	Množství vzdušných vedení VN – narušené přírodního charakteru některých partií technickými stavbami	X	XX
	Technické a zemědělské stavby v okolí sídel vymykající se harmonickému měřítku	XX	XXX

Obytnost krajiny

Okolí Dolního Žandova má vysoký potenciál co se týče obytnosti krajiny. Způsobuje to velkou měrou malebně zvládnutý terén a mozaika polí a luk ohraničených roztroušenou zelení, mokřady podél vodních toků či lesními porosty. Krajinu protkává poměrně hustá síť lesních a polních cest, jež mnohdy skýtají možnost rozhledu po kraji. Tato místa člověka vybízí k zastavení, ke krátkému či delšímu pobytu v přírodě. K pobytu a rekreaci ve volné krajině lákají nejen místa výhledu, ale také množství kulturně historických a přírodních míst, jako například stavby lidové architektury, kaple a kapličky, několik rybníků, vývěry minerálních pramenů, skalnaté výchozy atd.

Bohužel průchodnost krajiny podstatně omezuje silnice druhé třídy I/21 a časté ohrazení pastvin

Genius loci

Krajinu podhůří mezi Dyleňským hřebenem a Slavkovským lesem vyznačuje zvláštní duch místa. Je to dáno bohatou historií doby dávné a pohnutou historií doby nedávné. Období rozkvětu, kdy příhraniční svěbytná kultura vzkvétala, měla svoje zažité zvyklosti a tradice, se náhle během krátkého časového období, jakoby lusknutím prstů změnilo v úpadek.

5.2. Shrnutí výsledků

Z předchozích hodnocení a charakteristik vyplývá, že krajina okolí Dolního Žandova vykazuje velké množství přírodních i historicko kulturních hodnot.

V území je vysoký podíl míst s vysokou atraktivitou, ale nejsou tolik navštěvovaná, nejsou v zájmu cestovního ruchu v běžném slova smyslu. Tato místa jsou určena buďto k zachování přírodní diverzity, poskytují ústraní živočichům před nástrahami lidského světa. Ovšem mnohé z těchto mohou být využita pro jiné cíle turistického ruchu, především k pobytu v krajině s mnohými výhledy do krajiny, bohatá historie kraje, která zde vytváří charismatického ducha krajiny.

Přesto však zde najdeme prvky narušující. Mezi tyto prvky jsou nejvýznamnější průmyslový areál v jižní části obce, solární elektrárna s přílehlým vysílačem u severovýchodního okraje obce. Průchodnost území velmi omezují dopravní tahy silnice II. třídy č. 21 a železniční trať z Plzně do Chebu, z nichž nejnebezpečnější jsou dopravní uzly u D. Žandova na zmiňované silnici. Tyto uzly jsou důležité v pěší a cykloturistice, většina tras se kříží právě v nich. Jsou to problematická místa a bezpečnost se tu dá řešit pouze vyznačením přechodu a snížením rychlosti.

6. Návrh

6.1. Koncept návrhů

Koncept návrhů v krajině

Podle souhrnu výsledků hodnocení území byly stanoveny okruhy úprav, které je třeba vylepšit, doplnit či zcela nově navrhnout. Jedná se o úpravy k odclonění nevzhledných prvků, které narušují harmonické měřítko krajiny. Je to průmyslový areál a solární elektrárna. Dále je snahou nově vytvořit či doplnit krajinnou zeleň, v místech jednolitých ploch. Z hlediska atraktivity a pobytu v krajině byly vyčleněny plochy, které by bylo dobré zviditelnit. Jedná se především o menší lokality v okolí Manského dvora, Křížový vrch, cesta na Dyleň, louky u Horního Žandova. Je třeba využít také potenciálu zdejších rozsáhlých lesů, jakožto místa k odpočinku, relaxaci ve volné přírodě. Byla vybrána vhodná trasa, v zájmu je také využití vysokého potenciálu bývalé střelnice, která špatně dostupná a skýtá v současnosti mnohá nebezpečí k pobytu.

Koncept návrhů v sídle

Podobně jako v krajině byly určeny okruhy pro zlepšení, doplnění. V mapovaném území byly vymezeny místa obce, které mají

6.2. Projektová část

Projekt č. 1 - Naučná stezka obra Kobera

Hlavním inspiračním tématem této stezky jsou pověsti o bájném vládci Císařského lesa (dnes Slavkovského) obra Koberovi (viz. kapitola Mýty, legendy a pověsti). Avšak jako inspirace mi posloužily i některé další pověsti z okolí D. Žandova, Podlesí či Úbočí.

Trasa naučné stezky má výchozí stanoviště v Dolním Žandově na hlavním rozcestí turistických tras. Z velké části kopíruje modře značenou turistickou trasu z D. Žandova do Podlesí a dále do Slavkovského lesa. V Úbočí na hlavní křižovatce cest se trasa stává okružní a je možné si vybrat směr, kudy se vydat. Při pokračování na křižovatce rovně přes náves čeká pěšího hned z počátku okruhu prudké a dlouhé stoupání, za ním už pak následuje relativně klidný terén.

Naučná stezka má za úkol v návštěvníkovi budit pocit přítomnosti bájného obra Kobera, lesního vládce Císařského lesa a jeho okolí. Po trase jsou umístěné proutěné objekty znázorňující postavy či prvky známé z pověstí o obra Koberovi. První takový objekt nalezneme v zastavení č. 1. Objekt je zavěšený nad silnicí protínající ruiny hradu Boršengrýnu vytváří pomyslnou bránu vítající návštěvníky stezky. Je tvořená sítí spletených proutků, na které jsou zavěšené barevné střepy. Dalším takovým místem je plocha č. 2. Jsou zde znázorněni havrani věrní společníci obra a v dlouhém průseku v lese jsou znázorněny v terénu prohloubené otisky obrových bot. Další plocha (č. 3) představuje obrův kabát pověšený na ramínku na větev stromu, obr si jej před chvílí odložil. Plocha č. 5 je doplněna obrovým kloboukem, který zároveň slouží, jako úkryt před nepřízní počasí. Cestou dále najdeme obrův trůn (č. 7), obra samotného ve vodní lázni (č. 8), nebo jeho studánku s hrnečkem – obnovený pramen Radiovka (č. 12). Každé z těchto tematických zastavení je doprovázeno informační tabulí, vysvětlující návštěvníkovy souvislosti objektu s pověstí.

Některá místa naučné stezky byla doplněna výsadbami dřevin doplňující stávající zeleň či lesní porost. Prvním místem je zastavení č. 7. Zajímavé místo ostrého zatočení cesty bylo využito k instalaci proutěného objektu znázorňujícího pásek upadnuší z Koberova klobouku. Objekt se proplétá mezi nově navrženými stromy jeřábu ptačího (*Sorbus aucuparia*) a stávajícím modřínem (*Larix decidua*). K výsadbě jsem zvolila právě jeřáb pro svou dobrou odolnost vůči podmínkám vyšších poloh a estetické vlastnosti, jež vhodně doplní monotónnost smrkového lesa kolem.

Dalším dosazovaným místem je zastavení č. 9. Jedná se o poměrně rozsáhlou proluku v zapojeném lesním porostu, která skýtá velký potenciál k atraktivnějšímu využití. Díky křížení modré turistické trasy s trasou naučné stezky je vhodnou lokalitou k vytvoření větší odpočinkové zastávky doplněné dětským hracím prvkem. Výsadby nových dřevin mají za úkol poskytnout pohodlný odpočinek ve stínu korun stromů a doplnit místo novou estetickou dominantou, ovšem se zohledněním na provoz

lesnické techniky. Je zde vytvořen středový ostrůvek s dominantním jeřábem (*Sorbus aucuparia*), podrost tvoří sporadicky osázený travní porost. V západní části řešeného území je navržená skupinka tří buků (*Fagus sylvatica*), z nichž ten nejbližší ke středu křižovatky položený je červenolistý kultivar buku (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea') po vzoru z nedaleké Kladské, kde jsou červené buky na okrajích lesa použity jako pohledové dominanty. Vedle této skupinky je umístěn soliterní javor klen (*Acer platanoides*), pod jehož korunou si turisté budou moci odpočnout na lavičkách či dočíst se zajímavosti z informační tabule. V protilehlém rohu křižovatky jsem navrhla výsadbu dalšího jeřábu ptačího (*Sorbus aucuparia*). Byl zvolen tento druh opět z estetických vlastností během vegetace (dekorativní květy a plody), který se bude na tmavém pozadí smrků (*Picea abies*) společně s nálety břízy bělokoré (*Betula pendula*) dobře vyjímat. Pod korunou stromu je umístěn další sedací mobiliář. Pro větší atraktivitu odpočívadla jsem místo doplnila hracím prvkem pro děti. Je ztvárněné opět v duchu proutěných prvků a podobně jako zastavení č. 4 a 6 i tento objekt ztvárňuje pásek z obrova klobouku. Konstrukci hracího prvku tvoří pevné dostatečně silné sloupky z masivních dřevěných válců, na nichž jsou posazeny dva prokřížené trámy obalené proutím, ke kterým jsou zavěšeny jednotlivé atrakce např. houpačky, lana s uzly či síť k lezení.

Celou trasu návštěvníky budou doprovázet drobné detaily v podobě obřích stop Koberových bot, jako kdyby tudy zrovna před chvílí prošel a schoval se v houští lesa. Otisky bot se budou vyskytovat na některých místech na povrchu cesty ve formě barevných otisků obřích bot nebo vlysů do terénu v okolí cest též barevně zvýrazněných...

Pro pohodlí návštěvníků stezku doplňuji několika odpočívadly s lavičkami z opracovaných kmenů tvrdého dřeva. Kmeny jsou zbavené kůry, ze dvou stran ořezané, čímž vzniká horní sedací plocha a spodní plocha, na které lavice stojí.

Projekt č. 2 - Úpravy zastavěného území obce D. Žandov

V současnosti se úroveň veřejných prostranství a veřejné zeleně v obci Dolní Žandov výrazně zvedla. Husté porosty stromů mnohdy ohrožujících zlomením či vyvrácením byly odstraněny a dosázeny mladými perspektivními výpěstky jako například poblíž kostela na návsi či v dolní části obce podél potoka. Mnohé části obce byly zvelebeny novými výsadbami například před obecním úřadem či lavičkami a jiným mobiliářem, informačními tabulemi.... Zapomenuté půdou zasypané kamenné nádrže na návsi byly očištěny a došlo k vytvoření působivých vodních fontánek zpříjemňujících mikroklima návsi. Zlepšení se dočkaly též chodníky na návsi, kde asphalt nahradila vhodnější dlažba ze štípaného kamene, bohužel jen na návsi. V jiných částech obce například chodníky chybí úplně.

Mou snahou v úpravách intravilánu obce je sjednotit veřejný prostor obce, podtrhnout její venkovský ráz pomocí menších úprav.

Infrastruktura a Technické prvky – v návrzích je důležité vytvořit vhodné podmínky chodcům ve frekventovaných místech, aby mohli pohodlně projít. Proto jsou navrženy nové chodníky při komunikaci směřující od nádraží až ke křižovatce u potoka a při komunikaci podél potoka směrem na Horní Žandov, dále pak od prodejny potravin pod návsi po celé délce ulice až na okraj obce navrženy chodníky nové, popřípadě stávající opraveny (viz příloha projekt č. 2.). Materiály použité pro nově navržené či opravené chodníky jsou sjednocené s povrchy pěších komunikací na návsi. Dlažba se skládá z hrubých úlomků kamene žuly s obrubníky ze stejného kamene. Místa pěších ploch, kudy jezdí automobily, jsou řešeny stejným způsobem, jen velikost jednotlivých dlažebních kamenů je větší.

Pro zabezpečení pohybu v okolí koryta Šitbořského potoka je na okraji koryta a na mostech přes potok umístěné zábradlí z masivních dřevěných trámů napuštěných vodě odolným mořidlem. K odpočinku obyvatel bylo navrženo několik nových odpočívadel ve stejném duchu jako odpočívadla při naučné stezce. Jsou to masivní kmeny opracované ze strany sedací plochy, plochy, na které stojí a příčných stěnách, zaoblené strany jsou ponechány s kůrou. Jsou zde navržena také dvě speciální sedadla z proutí jako v návrzích v krajině. Jedno má tvar dózy, typického dnes již zapomenutého výrobku Dolního Žandova tzv. Sandovky (viz. fotodokumentace VII).

Projekt č. 3 - Úpravy v krajině

V krajině bylo navrženo několik alejí starých krajových odrůd ovocných stromů. Jednou z nich je alej podél cesty do Salajny. Jsou zde zamýšleny staré odrůdy jabloní 'Panenské české' a 'Sudetská reneta'. Další ovocné stromy jsou navržené podél pozemku solární elektrárny, zde např. 'Průsvitné letní', nebo cestou do Úbočí alej hrušní (viz příloha projekt č. 3). Neovocná alej je vytvořena podél zdi průmyslového areálu, skládá se z lip srdčitých.

Na břehu Černého rybníka byl navržen systém mol propojených dřevěným povalovým chodníkem. tato dřevěná konstrukce má lidem přiblížit prostředí společenstvo mokřadů a podmáčených břehů rybníka a zároveň má sloužit jako posezení pro rybáře vyčkávací na úlovek.

Také v byly navrženy prvky krajinné zeleně v podobě remízů a skupin dřevin.

Projekt č. 4 - Umělecké prvky ve volné krajině

V okolí Dolního Žandova je síť turistických tras poměrně hustá. Avšak neposkytují dostatek atraktivitu zvyšujících prvků. Proto návrh doplnění turistických tras obsahuje nepřeberné množství ploch s uměleckými prvky ve volné krajině – tzv. land artové umění.

Návrh těchto land-artových uměleckých prvků je spíše ideovou formou pomocí vizualizací vykreslených podle fotografií. Umělecké prvky v krajině jsou inspirovány americkým sochařem P. Trickem Doughertym, jež své skulptury vyrábí z proutí a větví. Dle jeho vzoru do krajiny podél cest a turistických tras umísťují proutěné umělecké prvky tematicky inspirované místními pověstmi. Návštěvník, turista či řidič projíždějící krajem tak může vidět například divokého lovce, ohnivé mužíky, kouzelnou zahradu či truhlu s pokladem. Některé proutěné artefakty nejsou inspirovány pověstmi, mají spíše doplnit zajímavé místo a navodit pocit, že krajina je obývána a zkulturněna lidmi, či snad tajemnou mocí genia loci okolí Dolního Žandova. Tyto v terénu citlivě umístěné prvky doplní informační tabule s danými pověstmi.

Projekt č. 5 - Kvetoucí vědra

Součástí návrhu v sídle jsou dřevěná vědra (viz projekt č. 5) ve venkovském stylu rozmístěná na reprezentativnějších místech obce Dolní Žandov, především na návsi. Tato vědra vyrobená na zakázku z masivního dřeva navrhuji osazovat dle ročních období typicky venkovskými rostlinami, jež známe ze zahrádek našich babiček. Na jaře se výsadby rozjasní barvami cibulovin například narcisů (*Narcissus pseudonarcissus*), macešek (*Viola x wittrockiana*), pomněnek (*Myosotis sylvatica*) či sedmikrásek (*Bellis perennis*). Letní výsadby přilákají pestrostí nejen barev, textur a tvarů, ale i velikostí, středu vědra dominují vysoké letničky například pnoucí fazole (*Phaseolus coccineus*) s opěrnými tyčkami, topolovka (*Alcea rosea*) či slunečnice (*Helianthus annuus*), kolem nichž rostou nižší rudbekie (*Rudbeckia hirta*), mangoldy s barevnými řapíky (*Beta vulgaris*) s barevnými řapíky, zaječími ocásky (*Lagurus ovatus*), s převislými lichořeřišnicemi (*Tropaeolum majus*) na okraji věder. Podzimní výsadby upoutají jednoduchostí, kdy používám vřesy (*Calluna vulgaris*) a okrasné kapusty (*Brassica oleracea*), doplněné břečťanem (*Hedera helix*). Zimní osázení věder spočívá ve chvojí či menším smrkem z místních lesů s přírodními doplňky, což mohou dozdobit děti z místní základní školy v rámci výtvarné a pracovní výchovy. V jarní a podzimní variantě jsou zakomponované přibližně 1 m vysoké březové větve s bílou kůrou.

Ideový návrh Polyfunkční centrum Střelnice

Lokalita bývalé tankové a pozemní střelnice je dnes pro mnohé zapomenuté místo, jež znají pouze nadšení hráči paint-ballu, hasiči či policisté z okolí, jež zde cvičí záchranné akce nebo bývalí vojáci, kteří zde byli na vojně. V současné době je většina původního zařízení ve velmi špatném stavu nebo úplně chybí. Přesto dýchá zvláštní neopakovatelnou atmosférou svým způsobem srovnatelnou s postprůmyslovými lokalitami jako například na Ostravsku Vítkovice.... V mém návrhu bych ráda kráčela v podobných stopách, chtěla bych zde vytvořit jakési polyfunkční centrum nejen širokého kulturního využití ale také se zaměřením na vojenskou historii střelnice samotné i bývalého pohraničního pásma tzv. železné opony, jež nedaleko probýhalo.

6.3. Ekonomická část

Možnosti čerpání finančních prostředků

Jednou z možností finanční podpory je **Program obnovy venkova**. Využívá finanční prostředky z evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Finance pro realizaci krajinných úprav lze čerpat z opatření II. 1.3., které je možné využít pro realizaci výsadeb alejí ovocných dřevin, vybudování remízů a jiné roztroušené vegetace v krajině. K realizaci naučné stezky obra Kobera je možno čerpat financí z opatření II. 2.4.1. Pro realizaci úprav v sídle je možné čerpat z opatření III. 2.1.1., z kterého je možné realizovat parkové úpravy v obci, osázení dřevěných věder květinami, stavební výdaje na ochranné zábradlí podél potoka, nové vydláždění chodníků, informační panely a proutěné artefakty.

Příjemcem podpory mohou být obce, svazky obcí, nestátní neziskové organizace, zájmová sdružení právnických osob, jsou-li jejich členy obce nebo svazky obcí, církve a jejich organizace. (<http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/eafred>)

Další možností dotace je **Operační program životního prostředí**. Poskytuje finance z Fondu soudržnosti a Evropského fondu pro regionální rozvoj. Tento operační program přináší ČR prostředky na podporu konkrétních projektů v sedmi oblastech.

Pro financování krajinných úprav je využívána prioritní osa 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny. Tato osa podporuje projekty, které přispívají ke zpomalení či zastavení poklesu biodiverzity, ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů, zajištění ekologické stability krajiny a podporují vznik a zachování přírodních prvků v osídlených oblastech.

Úprav zeleně uvnitř sídla se týká oblast podpory 6.5 – Podpora regenerace urbanizované krajiny. Tato oblast poskytuje finance na zakládání a revitalizaci významné sídelní zeleně, individuální zakládání a obnovu parků, stromořadí, hřbitovů, městských a obecních lesoparků atd.

Dotace může činit až 90 % z celkových způsobilých výdajů na projekt. U veškerých projektů je podmínkou veřejné spolufinancování.

Žadatelem o přidělení dotace může být kraj, obec, svazek obcí, organizace státní správy a samosprávy, výzkumný či vědecký ústav, právnická či fyzická osoba nebo nezisková organizace. (<http://www.opzp.cz/sekce/372/prioritni-osa-6/>)

Dále je možné čerpat finance z **Programu podpory obnovy a rozvoje venkova**, který spravuje Ministerstvo pro místní rozvoj v rámci programu Podpora rozvoje regionů. Formou dotací je program cílený na podporu obnovy a rozvoje venkovských obcí. Předpokladem je participace obyvatel venkova, občanských spolků a sdružení při obnově jejich obce v souladu s místními tradicemi.

Úpravy veřejné zeleně je možné finančně podpořit v rámci dotačního titulu č. 1. – Podpora vítězů soutěže Vesnice roku a dotačního titulu č. 2. – Podpora zapojení dětí a mládeže do komunitního života v obci. Tento titul může být zdrojem financí na úpravu veřejných prostranství, obnovu či zřízení veřejné zeleně, rekonstrukci nebo vybudování zařízení pro volnočasové aktivity (hřiště, klubovny, cyklostezky apod.). Podmínkou je však spolupráce dětí na realizaci úprav. (<http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Programy-Dotace/Podpora-rozvoje-a-obnovy-venkova-2014>)

Dalším zdrojem jsou příspěvky z rozpočtu Karlovarského kraje například pro podporu aktivit v cestovním ruchu. Předmětem podpory tohoto příspěvku je:

- koordinace cestovního ruchu v regionu – rozvoj a podpora ojedinělých krajských institucí a aktivit, které se významně podílejí na rozvoji cestovního ruchu Karlovarského kraje
- venkovská turistika – podpora aktivit v cestovním ruchu zaměřená na „návrat k přírodě“ s tematikou ekofaremu, agroturistiky apod.
- tvorba propagačních materiálů a prezentace turistických cílů včetně tvorby internetových aplikací a videoprezentace
- vytváření, značení a propagace tematických a naučných stezek

O tento příspěvek mohou žádat obce, jiné právnické či fyzické osoby pod podmínkou spolufinancování projektu s minimálně 25 % účastí na celkové vynaložené náklady. (http://www.kr-karlovarsky.cz/dotace/Stranky/dotaceKK/seznam-prispevku/prispevky_cr.aspx)

Karlovarský kraj dále přispívá v oblasti ochrany životního prostředí a zemědělství. Poskytování příspěvků je zaměřené na:

- záchranné programy zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů
- mapování a monitoring výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a druhů významných v rámci kraje
- programy ochrany biodiverzity
- podporu záchrany hendikepovaných živočichů
- projekty a programy na ochranu přírody a krajiny
- projekty technických úprav v krajině pomocí přírodě šetrných technologií, zejména úpravy a značení pramenů vodních toků, péče o vodní zdroje, zřízení a obnovu vodních studánek, zřízení a opravy malých technických a kulturních staveb v krajině umocňujících krajinný ráz, projekty čištění malých toků a tůňek apod.

Příspěvky mohou být poskytovány nestátním neziskovým organizacím s podporou maximálně 80 % z celkové výše nákladů.

V rámci přeshraniční spolupráce je možné čerpat finance z Evropské unie díky regionálnímu sdružení měst a obcí Euregio Egrensi, který je správcem Dispozičního fondu a Fondu malých projektů v regionu Egrensis. Fondy jsou určeny pro podporu projektů s prokazatelným přeshraničním dopadem v oblasti malých přeshraničních aktivit typu People-to-people a s těmito aktivitami související drobné investiční projekty, jež korespondují s prioritami a opatřeními stanovenými v těchto programech.

Vhodným zdrojem je Dispoziční fond, jež podporuje naplnění klíčových cílů stanovených v programu Cíl 3 Česká republika – Bavorsko. Tento program pak zejména pomáhá subjektům v příhraničním území překonat specifické rozvojové problémy vyplývající z jejich relativní izolace v rámci národních ekonomik. Fond dále podporuje zakládání a rozvoj spolupracujících systémů a vytváření spojovacích článků mezi těmito systémy se širšími vazbami na Evropskou unii. Cílem fondu je zejména:

- okrajový charakter těchto oblastí a tím zlepšit kvalitu života a vytvořit spolupracující systémy na obou stranách hranice
- podporovat další rozvoj hospodářského potenciálu příhraničních regionů posilováním stávajících struktur, zvyšováním soutěživosti českých a bavorských subjektů a oživování celkového hospodářství na obou stranách hranice, zvláště pak využitím potenciálu cestovního ruchu.

Finanční podporu pro region Egrensis poskytuje Evropský fond regionálního rozvoje ERDF Celková částka, která je pro region Egrensis k dispozici činí 1 733 722 Eur. Pro jednotlivé projekty se vztahuje podpora max. 21 250 Eur za předpokladu, že maximální výše celkových nákladů činí 25 000 Eur. Pro Českou republiku je jednotlivý projekt financován max. 80 % z Evropského fondu regionálního rozvoje, 15 % činí zdroje jakékoliv jiné, než je rozpočet společenství EU. (http://www.euregio-egrensis.org/cz/podpora-eu-df/page/df_smernice_zadatel/)

Rozpočet

Rozpočtové tabulky jsou rozděleny do tří částí: úpravy v sídle, úpravy v krajině a vědra. Tabulka úprav v krajině zahrnuje všechny projekty v krajině, včetně naučné stezky obra Kobera a uměleckých prvků v krajině. V tabulce úprav jsou zahrnuty veškeré použité materiály úprav v rámci sídla, kromě kvetoucích věder, ta jsou řešena v samostatné tabulce. V rozpočtu je kalkulováno pouze s cenami materiálů použitých v projektech.

Dodavatelé materiálů byli vybíráni většinou z blízkého okolí. Jediným nemístním dodavatelem je firma Arboeko Obříství, která může dodat veškeré okrasné dřeviny květiny firma Zahrada Teplá

7 Diskuze

Problematikou venkova se zabývalo a zabývá mnoho odborníků. Je to téma, které spojuje v podstatě celou naši společnost a možná si to ani neuvědomujeme. Jak vyplývá z sociologického šetření Srb, Maříková (2000) venkov má každý spojený s příbuznými, všichni máme babičku, dědu, tetu či strýce žijícího „na vesnici“. Tudíž venkovský styl života známe každý, v dětství jsme tam jezdili na prázdniny, tedy máme k venkovu kladné vzpomínky a vztahy. Bohužel je smutné, že poslední dobou na venkově dochází k mnoha negativním vlivům. Typickým negativním vlivem je, že spousta lidí odchází do měst a naopak spousta lidí se z města stěhuje na venkov. Dochází tak k prolínání a stírání rozdílů mezi venkovským a městským prostředím. Na venkově vznikají novotvary, charakteristické spíše pro město, například nelogická zástavba tzv. sídelní kaše, moderní obchody a podobně. A odborníci se ptají: kampak zmizela ta obyčejná lavička ve stínu lípy, kde sedávali sousedi a debatovali

8. Závěr

Přeto že v mapované území nenalezneme významná místa turistického ruchu jako například Karlštejn, Lednicko-Valtický areál apod., má v sobě vysoký potenciál pro zviditelnění širším vrstvám návštěvníků díky bohaté přírodě a historii. Je možné zde stavět na cestovním ruchu, ale trochu jiným způsobem, ne tak komerčně přemrštěným jako například u jmenovaných kulturních památek. Území může návštěvníkovi nabídnout klidné prostředí lesů, břehů rybníků, malebné krajiny s mozaikou polí, luk, lesů a remízů, možnost v těchto místech odpočívat, kochat se nádherou přírody. Je třeba na tomto projektu lidem ukázat také klidnější formu turistiky, která tak nedrancuje a neničí prostředí, ba naopak v návštěvníkovy vyvolává vztah k přírodě, krajině a její historii.

9. Seznam použité literatury

- Andrle, A. Budoucnost malých obcí a sídel 1997, Sborník přednášek, Nadace ABF, Praha, str 45-48
- Demek, J. (edit.): Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Academia, Praha 1987)
- BUKÁČEK, R. Preventivní hodnocení krajinného rázu rozsáhlejších území: metodika a možnosti jejího využití. In Ochrana krajinného rázu: třináct let zkušeností, úspěchů i omylů. Vorel, I., Sklenička, P. (Eds.). Praha: Nakladatelství Naděžda Skleničková, 2006. s. 91 – 98. ISBN 80-903206-7-8.
- BUKÁČEK, R., MATĚJKA P. Hodnocení krajinného rázu: metodika zpracování - upravená verze. In Péče o krajinný ráz: cíle a metody. Vorel, I., Sklenička, P. (Eds.). Praha: ČVUT, 1999. s. 159 – 187. ISBN 80-01-01979-9.
- Forman, T. T., Gordon, M. 1993. Landscape ecology. J. Wiley and Sons. New York. 583 p. ISBN 8020004645
- HUDEČKOVÁ, H., ŠEVČÍKOVÁ, A., Úvod do regionalistiky (2006), s. 38 – 40 (Velký sociologický slovník, Miroslav Petrusek, Alena Vodáková, Karolinum 1996, ISBN 8071843105, 9788071843108).
- Binek, J. a kol., Venkovský prostor a jeho oživení, 2007 Brno, Georgetown, ISBN 80-251-19-5
- LÖW, J. Hodnocení a ochrana krajinného rázu. In Péče o krajinný ráz: cíle a metody. Vorel, I., Sklenička, P. (Eds.). Praha: ČVUT, 1999. s. 199 – 203. ISBN 80-01-01979-9.
- Löw, J., Míchal, I. 2003. Krajinný ráz. Lesnická práce, s.r.o., Kostelec nad Černými lesy
- Mareček, J., Krajinařská architektura venkovských sídel 2005, Česká zemědělská univerzita v Praze
- Neuhäuslová-Novotná, Z., Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky, 1998, Academia
- Slepička, A. Venkov a město 1981, Svoboda, Praha
- Troll, C. 1950 Die geographische Landschaft und ihre Erforschung. Studium Generale. 3. p. 163-181.
- Skaloš, J., Krajina, cíle a nástroje krajinné politiky – vymezení pojmů [on line]. Praha: Fakulta lesnická a environmentální, Česká zemědělská univerzita v Praze [napsat datum] dostupné z: <http://wwwold.fle.czu.cz>
- Sýkora, J., Venkovský prostor I., II. 1998, ČVUT Praha
- Šebestová, H. Sborník chebského muzea 1997, str.184 – 186 dostupné z www.dolnizandov.cz
- Trnková, V., Trnka, R., Charakteristika venkovského prostoru. In.: Majerová, V., Český venkov 2000 – základní údaje(2000), ČZU Praha

VAŘEKA, J., Chebský dům. In Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II. Mladá fronta, Praha 2007, s. 298.

VOREL, I. Hranice únosnosti zásahů do krajinného rázu. In Ochrana krajinného rázu: třináct let zkušeností, úspěchů i omylů. Vorel, I., Sklenička, P. (Eds.). Praha: Nakladatelství Naděžda Skleničková, 2006. s. 61 – 68. ISBN 80-903206-7-8.

VOREL, I., et al. Metodický postup posouzení vlivu na navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz. Praha: Nakladatelství Naděžda Skleničková, 2004. [citováno 2008-02-01]. Dostupné z URL <http://web.cvut.cz/fa/u519/KUKR/metodika.htm>. ISBN 80-903206-3-5.

Žák, L. 1947. Obytná krajina S.V.U. Manes, Praha 136 str.

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDlezni%C4%8Dn%C3%AD_tra%C5%A5_Beroun_-Plze%C5%88_-Cheb

<http://www.dolnizandov.cz/informace-o-obci/soucasnost/>

(http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/zchru/index.php?frame&SHOW_ONE=1&ID=2051

<http://www.vojensko.cz/strelnice-dolni-andov>

http://www.euregio-egrensis.org/cz/podpora-eu-df/page/df_smernice_zadatel/

http://www.kr-karlovarsky.cz/dotace/Stranky/dotaceKK/seznam-prispevku/prispevky_cr.aspx

<http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Programy-Dotace/Podpora-rozvoje-a-obnovy-venkova-2014>

<http://www.opzp.cz/sekce/372/prioritni-osa-6/>

http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=7272667d-8ffe-41c7-b192-eefbebd0d8cc

http://www.hamelika.cz/shamelika/1973/1973_12/h73_12.htm

<http://www.klubpratel.estranky.cz/clanky/zajimavosti/zandovske-kyselky.html>

<http://www.hamelika.cz/ostatni/melita.htm>

<http://www.hamelika.cz/obce/UBOCI/UBOCI.htm>

[HTTP://WWW.SLAVNEVILY.CZ/VILY/KARLOVARSKY/VLASTNI-VILA-MILANA-BABUSKY](http://WWW.SLAVNEVILY.CZ/VILY/KARLOVARSKY/VLASTNI-VILA-MILANA-BABUSKY) 7.2.2013

<http://kvmuz.cz/typ/zidovske-hrbitovy>

<http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/eafrd>

<http://slavkovskyles.ochranaprirody.cz/>

Seznam příloh

analytická část

fotodokumentace I - krajina okolí Dolního Žandova
fotodokumentace II – krajina okolí Dolního Žandova
fotodokumentace III – krajina okolí Dolního Žandova
fotodokumentace IV – krajina okolí Dolního Žandova
fotodokumentace V – obraz sídla Dolní Žandov
fotodokumentace VI – lidová architektura
fotodokumentace VII – historický Žandov a okolí
obrazová příloha č. IX – charakter sídel
mapa č. 1 – širší územní vztahy
mapa č. 2 – land use
mapa č. 3 – funkční členění sídla
mapa č. 4 – vývoj krajiny
mapa č. 6 – kompozice sídla
mapa č. 7 – mapa problémů a hodnot

návrhová část

mapa č. 8 – koncept úprav v sídle
mapa č. 9 – koncept krajinných úprav

projekty

projekt č. 1 - koberova stezka

A studie

B vizualizace

projekt č. 2 – úpravy zastavěného území D. Žandov

A studie

B vizualizace

projekt č. 3 - úpravy v krajině

A studie

B vizualizace

projekt č. 4 – umělecké prvky ve volné krajině

A vizualizace

projekt č. 5 – kvetoucí vědra

B vizualizace a osazovací plány

C vizualizace v terénu

tabulky - rozpočet